

V kavárně

Rozhovory o anarchistickém socialismu

Errico Malatesta

březen 2023

Obsah

Předmluva Zádruhy	3
O KNIZE	4
I. Dialog	6
II. Dialog	8
III. Dialog	10
IV. Dialog	12
V. Dialog	14
VI. Dialog	16
VII. Dialog	18
VIII. Dialog	21
IX. Dialog	23
X. Dialog	26

Předmluva Zádruhy

Poprvé byla Malatestova knížka „V kavárně: rozhovory o anarchistickém socialismu“ vydána českými anarchosyndikalisty z odborové organizace Česká federace všech odborů (ČFVO) v roce 1905. V originále nazvaná „Al caffè: discutendo do rivoluzione e anarchia“ Překlad zajistil přední český anarchista, redaktor a agitátor Ladislav Knotek. Vydání zajistil jejich publikační orgán „Omladina“ sídlící v dnešním Lomu u Mostu, dříve zvaném Bruch. Jako vydavatel uveden předák českých anarchistů slavný Karel Vohryzek. Vytiskly Společné tiskárny Venta a spol. v Praze. Podruhé a naposledy vyšla v českém jazyce před bezmála 30 lety, kdy ji vydala Anarchosyndikalistická federace (ASF). Historický spolek Zádruha, se proto rozhodl znovu oprášit tuto skvělou Malatestovu práci českému čtenáři.

O KNIZE

Malatesta začal psát sérii dialogů, které tvoří tuto knížku v březnu 1897, když se skrýval v Anconě a zaměstnával se produkcí periodika *L'Agitazione*. Luigi Fabbri ve svém popisu tohoto období, který napsal, aby představil vydání plného souboru dialogů z roku 1922 (Bologna, Edizioni di Volontà), editovaného Malatestou (Reprint, Torino, Sargraf, 1961), nám poskytuje okouzlující obraz Malatesty. Hladce oholený jako přestrojení, chodí a odchází po městě, dýmka v ústech, drže se usmívající na své přátele, kteří mu v zájmu jeho bezpečí přáli jinde.

Myšlenku dialogů mu napověděla skutečnost, že často navštěvoval kavárnu, která obvykle nebyla domovem podvratníků, jako je on sám. Jeden ze štamgastů, který byl příslušníkem policie, skutečně zapojoval Malatestu do hovoru bez toho, aby samozřejmě, jak Fabbri poznamenává, tušil, že v jeho dosahu leží skutečná cena. Anarchismus by téměř jistě byl jedním z témat konverzace, protože anarchisté ve městě neustále bombardovali své spoluobčany přívalem propagandy, která vedla k častým soudním procesům.

Forma, kterou měly dialogy nabýt, byla čerpána ze skutečného místa a z Malatestových vlastních zkušeností. Výsledkem je literární prostředek, který se výborně hodí pro jeho konkrétního génia, co je jeho schopnost převést složité myšlenky do jednoduchého jazyka a přímo je zpřístupnit. Forma dialogu také umožnila Malatestovi diskutovat o myšlenkách svých oponentů a zároveň podrobit své vlastní anarchistické názory kritickému zkoumání s cílem sdělit svým čtenářům jejich politický význam a jejich praktickou použitelnost. Jednou ze silných stránek dialogů je skutečně absence slaměných mužů. Inkvizice anarchismu je pátrající a opravdová a často zdůrazňuje, co by jeho odpůrci považovali za slabiny a zranitelnost. O to působivější činí Malatestovu temperamentní obranu.

Ke konci roku 1897 byl Malatesta identifikován a objeven policií z Ancony. Byl zatčen a poté propuštěn. Okamžitě zahájil kolo přednášek a opustil deník i nedokončené dialogy. V roce 1898 byl umístěn do domácího vězení a v březnu 1899 uprchl do zahraničí a stal se opět uprchlíkem. Dialogy zůstaly přerušeny u čísla deset a v této podobě byly publikovány jak v časopisech, tak jako brožurka.

Hlavními propagátory prvních deseti dialogů jsou Malatestovo alter ego, anarchista Giorgio (Řehoř), bohatý příslušník buržoazie Prospero, obchodník Cesare a soudce Ambrogio. Malatesta tak dokáže reflektovat řadu politických postojů a názorů širokého spektra společnosti. Jestliže Prospero mluví za bohatství a privilegia, César mluví za menší vlastníky nemovitostí a střední třídy. Projevuje povědomí o sociálních problémech a zdá se, že je přístupný Řehořovo přesvědčování, ale také projevuje obavu, že jakékoli řešení nesmí narušit stávající společenský řád. Ambrogio je hlasem zákona a liberálního státu a přijatých myšlenek o právech a spravedlnosti. Je také, jako Řehořův hlavní oponent, tím, kdo vyjadřuje názory zdravého rozumu na lidskou povahu a lidské chování. Jeho názory obsahují liberální vyjádření teorie práv, zmírněné tím, co by prohlašoval za uznání limitů, které svobodě ukládá nevyhnutelný diktát reality. Výsledkem je široké plátno, na které je Malatesta schopen v reakci na různé úhly pohledu a v odpovědi na četné výtky, které Řehořovi názory vzbuzují, vykreslit umně nakreslený a detailní obraz anarchistického pohledu na svět.

Malatesta nás na relativně krátkém prostoru seznamuje se všemi základními doktrínami komunistického anarchismu a jednu po druhé zvažuje mnoho hlavních námitek proti svému postoji. Po nastavení scény se středem pozornosti stává soukromé vlastnictví a vlastnická práva. V Dialogích dva, tři a čtyři se tvrdí, že příčiny chudoby jsou umístěny v povaze majetkového systému a s ním spojené třídní struktury a násilný útok je zaměřen na právo na soukromé vlastnictví a kapitalistický systém, s vedlejšími diskusemi o Malthusiasmu a volný obchod. Zároveň jsou představeny pojmy úplné změny majetkového režimu a vytvoření společnosti bez vlády. Původ majetku a vlastnická práva jsou zvažovány v dialogu

pět, a Řehoř tvrdí, že vlastnická práva musí být zrušena, má-li se zabránit vykořisťování. V dialogu šest je zdůvodněn případ společného vlastnictví a představena myšlenka komunismu. Tato diskuse o komunismu pokračuje v dialogu sedm S opozicí vůči němu jakožto tyranskému a represivnímu systému, který Ambrože silně udržuje ve jménu abstraktní svobody. Řehoř kontruje zobrazením anarchistické společnosti jako dobrovolné komplexní federace sdružení a v tomto procesu staví do protikladu anarchistickou formu svobodného komunismu a formu autoritářské školy. Osmý dialog se zaměřuje na otázku vlády a státu a na to, jak může společnost fungovat v jejich nepřítomnosti. V procesu je rozšířená kritika parlamentarismu a reprezentace, a obrana anarchismu jako společenského řádu udržovaného svobodnou dohodou a dobrovolným delegováním. Argument pokračuje v dalším devátém dialogu, kde jsou znovu nacvičovány námitky proti společnosti bez vlády a Řehoř dále rozvíjí formu Kropotkinova argumentu o univerzálnosti vzájemné pomoci, myšlenku poprvé představenou v šestém dialogu. Diskuze se vydává novým směrem a zaměřuje se na sex, lásku a rodinu. Při pokrytí mnoha problémů souvisejících s feminismem je přesvědčivě odmítnut jakýkoli inherentní základ pro genderovou nerovnost.

Tyto Malatestovy dialogy představují nejen hlavní příspěvek k anarchistické politické teorii, ale i významný historický dokument. komentářem bouřlivých časů a zásadních historických událostí, které pokrývají epochu, která se vyznačuje zejména levicovou agitací a organizací v celé Evropě. Bez jakékoli přímé narážky na některou z těchto událostí dialogy se zapojují do živé debaty o mnoha otázkách, které nastolují. Malatesta ve skutečném smyslu vytvořil anarchistickou teorii do průběžného komentáře své doby. Je to dílo inteligence, stylu a skutečného umění.

I. Dialog

PROSPER: (Tučný měšťák, co si osvojil povrchní znalost politické ekonomie a ostatních věd.) Ale ano, ale ano ... známe to. Jsou lidé, kteří trpí, hlad, ženy, které se prostituují, děti, které umírají nedostatkem péče. — Povidáš přece totéž konečně člověka omrzíš. Nech nás klidně si pochutnávat na naší huspenině! Ano, ano, je na tisíce běd ve společnosti: hlad, nevědomost, válka, zločin, mor, čert, který si tě vezme... a pak? Co je ti do toho?

MICHAL: (Student, který navštěvuje socialisty a anarchisty.) Jakže! A potom? Co je mi do toho? Máte pohodlný dům, bohatou tabuli, sluhy k svým službám. Dáváte vzdělávat své syny na gymnáziích, ženu posíláte do lázní; pro vás jde vše dobře. A ať se svět zhroutl — vám na tom málo záleží. Ale, kdybyste měl trochu srdce, kdyby...

PROSPER: Dost, dost, Žádné kázání! A pak, přestaň odpovídat tímto tonem, mladíku. Považujes mne za necitelného, za lhostejného k bědám ostatních. Zatím mé srdce krvácí (sklepníku, přineste koňak a havano), ano, mé srdce krvácí, ale ne srdcem řešíme velké sociální otázky. Přírodní zákony jsou nezměnitelné a deklamovány, a rozmazlené citlivůstkářství jich nemohou změnit. Moudrý člověk se podřídí událostem a raduje se z života, jak může nejlíp a neutíká k přeludům.

MICHAL: Ach, mluvíte o přírodních zákonech? A což kdyby si chudí umínili opravit je, tyto pověstné zákony ... přírody? Znáám lidi, kteří mluví, řečí, vzbuzující věru málo důvěry k těmto znamenitým .. zákonům.

PROSPER: Ano, ano, víme dobře, jaké lidi navštěvuješ. Jen ode mne vyříd' té sběři, socialistům a anarchistům, s nimiž se tak zvláště rád spolčuješ, že pro ně a pro všechny, kdo by se pokusili uskutečnit své zločinné teorie, máme dobré vojáky a výborné četníky...

MICHAL: Ach, operujete-li s vojáky a četníky, pak mlčím. Je to tak, jako kdybyste mne vyzval na pěstní zápas, abyste mi dokázal, že nemám pravdu. — Ostatně, nemáte-li jiných důvodů než surové síly, nedoufejte v ně příliš, neboť zítra můžete shledat, že jsou nejslabší ... a nuže?

PROSPER. Nuže? Nuže, byl by to obrovský nepořádek, výbuch špatných vášní, krveprolití, zmatek, žhářství ... a pak by se všechno zařídilo zas jako před tím. Některý chud'as by možná zbohatl, některý boháč by upadl v bídu, ale celkem by se nic nezměnilo, neboť svět se nemůže změnit. Přiveď mi, přiveď některého tvého anarchistického agitátora a uvidíš — jak ho spořádám! Jsou dobří, aby vám naplnili hlavu hloupostmi, vám, kdo je máte prázdný, ale uvidíš, uhájí-li své nesmysle proti mně.

MICHAL: Velmi dobře. Přiveď vám svého přítele, který se zaobírá socialistickými a anarchistickými zásadami, a s radostí a užitkem budu poslouchat vaši diskusi. Zatím však uvažujte se mnou, který nemá ještě dobře formulovaných jasně vidí, že společnost je názorů, který však přec velmi dnes zorganizována způsobem, vzpírajícím se zdravému smyslu a citům lidskosti. Hleďte, jste tak tučný, a tak kvetoucí že troška rozčilení vám neuškodí. Pomůže vám to trávit...

PROSPER: Chceš-li, uvažujme! Ostatně myslím, že bys učinil lépe, kdybys studoval, než plýtvat úsudky o věcech, které zaměstnávají a uvádějí v rozpaky nejmoudřejší a nejučenější muže, co svět nosí. Víš, že jsem o dvacet let starší, než ty?

MICHAL: To nedokazuje, že jste více studoval, kdybych měl o tom soudit podle toho, co vás slyším obyčejně mluvit a kdybych i připustil, že jste mnoho studoval, pochybuji, že s velkým úspěchem!

PROSPER: Mladíku, mladíku! Nezapomínej být ke mně uctivým, ano!

MICHAL: Ale ano, ctím vás. Nicméně, neházejte mi můj věk na hlavu, jako jste mi před chvílí odporoval četníky. Důvody nejsou ani staré, ani mladé: jsou dobré nebo špatné, toť vše.

PROSPER: Dobrá, dobrá, pokračuj! Co chceš říci?

MICHAL: Ale ... chci říci, že nechápu, proč sedláci, kteří pracují, zasévají, sklízí obilí, pěstují víno, chovají dobytek, nemají do syta ani chleba, ani masa, ani vína; proč zedníci, kteří staví domy, nemají střechy, pod níž by si odpočali; proč mají ševci rozedrané střevíce, proč zkrátka ti, kdož pracují, postrádají všeho nezbytného, zatím co ti, kdo nedělají nic užitečného, si hoví v nadbytku. Nechápu, proč jsou lidé, kterým se nedostává chleba, když je tolik nevzdělané půdy a tolik osob, které by byly šťastny, kdyby ji mohly vzdělávat; proč je tolik zedníků bez práce, když tolik lidí potřebuje domů, proč je bez práce tolik ševců, krejčích atd., když největší části obyvatelstva scházejí střevíce, šaty a všechny věci, nezbytné k životu? Můžete mi říci, který přírodní zákon vysvětluje a opravňuje tyto nesmysly?

PROSPER: Nic jednoduššího a jasnějšího. K výrobě nestačí ruce; je třeba země, materiálu, náradí, místa, strojů, je nutno také životních prostředků zatím, než budou výrobky zhotoveny a než budou moci být odevzdány obchodu: zkrátka je potřeba kapitálu! A tvoji občané, tví dělníci, mající jen ruce, mohou následkem toho pracovat jen tehdy, když se líbí těm, kdo mají půdu a kapitál. Jelikož je nás málo a že už máme dost, abychom nechali po určitý čas naše pozemky nevzdělány a náš kapitál neplodným, kdežto dělníků je mnoho a jsou vždy nutkáni bezprostřední potřebou, stává se, že musí pracovat, kdy a jak se nám líbí a za podmínek, jež se nám zlíbí jim vnutit. A když potřebujeme jejich práce a když si vypočítáme, že bychom nic nevydělali, dávající jim pracovat, jsou nuceni zůstat nezaměstnaní, když i nejnaléhavěji potřebují věci, které by mohli vyrábět. Jsi teď spokojen? Mohu snad mluvit jasněji?

MICHAL: Ano, tomu se říká jasně mluvit; nemám, co bych podotkl. Jakým však právem země náleží jen některým? — Jak se stalo, že kapitál se nalézá v rukou jednotlivců, právě těch, kteří nepracují?

PROSPER: Ano, ano, vím, co mi můžeš říci, znám tytéž méně nebo více kulhavé důvody, o které se i jiní opírají. Právo k vlastnictví pochází ze zlepšení, přinesených půdě, z úspor pomoci jichž se práce proměňuje v kapitál atd. Ale chce se mi být svobodomyšlnějším. Věci tak, jak jsou, jsou výsledkem historických jevů, plodem všeho staletého lidského vývoje. Celý lidský život byl takový, jaký je a vždy bude neustálým zápasem. Jedni z něho vycházejí jako vítězi, ostatní jako poražení. Co mohu dělat? — čím hůře pro jedny, tím lépe pro ostatní. Běda přemoženým! Hle, toť veliký zákon přírody, proti němuž není vzpoura možná! Co bys chtěl? Abych se zbavil toho, co mám, abych hnil v bídě, kdežto ostatní by hodovali za mé peníze?

MICHAL: To zrovna nechci. Ale myslím: kdyby dělníci, těžíce z toho, že jsou početní a opírající se o vaši teorii, že život je zápasem a že původ práva je v skutcích — umínili učinit nový „historický jev“ kdo by zaujal půdu a kapitál a zavedl nové právo? —

PROSPER: Eh, jistě, to by mohlo trochu zmást naše obchody. Ale ... budeme pokračovat jindy. Musím jít teď do divadla. Dobrou noc!

II. Dialog

AMBROŽ (soudce): Poslyšte, pane Prospero, teď, když jsme mezi sebou samí dobří konzervativci. Až zas budete někdy večer mluvit s tou prázdnou hlavou Michalem, nechci brát podílu na diskusi, - co je to za způsob, bránit instituce. Mohlo by se říci, že jste anarchista.

PROSPER: Mlčte! A proč?

AMBROŽ: Jelikož jste v podstatě řekl, že všechna nynější společenská organizace je založena na násilí, dáváje tak za pravdu těm, kdo ji chtějí násilím zničit. Ale co vyšší principy, které řídí civilizované společnosti, právo, mravnost, náboženství, co ty nepovažujete za nic?

PROSPER: Hrome! Máte pořád plná ústa svého práva. Je to chyba, která pochází z vašeho řemesla. A kdyby tak vláda nařídila zítra na příklad kolektivismus, odsuzoval byste stoupence soukromého vlastnictví právě tak nelítostně, jako dnes odsuzujete anarchisty, a vždy ve jménu vyšších principů, neměnitelného a věčného práva. Vidíte přec, že je to jen otázka jména. Vy říkáte právo, já pravím síla; ale konečně vlastně platí posvátní četníci, a kdo je má se sebou, má pravdu.

AMBROŽ: Tož, zadržte, pane Prospero. Je to zvláštní, jak ve vás láska k sofismatům dusí špatných následků, pudy konzervativce. vidí-li kdo osobu Nechápete, co působí jako vy, jednoho z důvodů. Věřte mi: zanechme toho špatného zvyku hádat se mezi sebou, aspoň před veřejností a spojme se, abychom bránili instituce, které nepřízní času dostávají pádné rány ... a abychom bránili své zájmy, které jsou v nebezpečí.

PROSPER: Sevřeme šiky, budiž; ale neužijeme-li energických opatření, neučiníme-li konce tomu liberálnímu doktrínismu, nedosáhneme ničeho.

AMBROŽ: Ano, to je jisté. Je třeba přísných zákonů a přísně prováděných. To však není vše. Jen silou neudržíme dlouho lid v porobě, zvláště ne za našich časů. Je nutno opřít se propagandě propagandou, musíme přesvědčit lid, že pravdu máme my.

PROSPER: Nuže, jste nováček! Ubohý příteli, prosím vás o to pro naše společné zájmy, strážte se vší propagandy, je to podvrtná věc, i je-li vykonávána konzervativci, vaše propaganda zvrhla by se vždy ve prospěch socialistů, anarchistů a ostatních lidí tohoto druhu. To běžte přesvědčit vyhladovělého člověka, že je správné, že nejí, zvláště vyrábí-li potraviny. Pokud nemyslí a žije, blahoreče bohu a zaměstnavateli, že se mu nedaří hůře, je dobře. Jakmile však začne uvažovat o svých poměrech, je všemu konec, stane se nesmiřitelným nepřítelem. Ano, ano, musíme se za každou cenu vystříhat propagandy, udusit tisk se zákonem, nebo bez něho, nebo i proti němu.

AMBROŽ: Ale ano, ale ano!

PROSPER: Zabránit všem schůzím, rozpustit všechny spolky, poslat do vězení všechny, kdo myslí...

CĚSAR (obchodník): Pomalu, pomalu, nenechte se strhnout vášní. Vzpomeňte si, že jiné vlády za lepších časů přijaly prostředky, které vychvalujete... a urychlily tak svůj pád.

AMBROŽ: Ticho! Přichází Michal s anarchistou, kterého jsem minulého roku odsoudil pro podvrtný manifest na šest měsíců do žaláře. Mezi námi řečeno, manifest, tak jak byl redigován, nespadal pod dosah zákona, ale co chcete? Zločinný úmysl zde byl ... a pak musíme bránit společnost.

MICHAL: Dobrý večer, pánové! Představuji vám přítele anarchistu, který vám rád odpoví na výzvu, — vrženou včera večer panem Prosperem.

PROSPER: Jaká výzva? Povídá se tak mezi přáteli, aby uběhl čas. Tak vy nám chcete vysvětlit, co je to ta anarchie, o které jsme nemohli nikdy nic pochopit.

ŘEHOŘ (anarchistický socialista): Nedělám profesora anarchie, obhájit své nepřicházím, abych ideje pořádal Ostatně, kurs o anarchii, přece však mohu pán (obrátil se na předsedu soudu Ambrože a

ironickým tonem) ji zná asi déle, než já: odsoudil již tolik lidí pro anarchii, a poněvadž je jistě svědomitý člověk, není možné, aby tak byl učinil, aniž dříve otázky hluboce neprostudoval.

CĚSAR: Nuže, nuže, nechme osobních narážek. A poněvadž máme mluvit o anarchii, zahajme hned rozpravu. Vizte, já také uznávám, že je mnoho špatného a že je nutná náprava. Ale ne utopie; a především je nutné zanechat násilí! Jistě vláda by si měla vzít víc k srdci dělnickou věc, opatřit nezaměstnaným práci, chránit národní průmysl, podporovat obchod, ale...

ŘEHOŘ: Jaké množství věcí byste požadoval od té ubohé vlády! Vláda se však nechce zabývat zájmy dělníků, to se přec rozumí!

CĚSAR: Jak se to rozumí! Vláda se ukázala až dosud opravdu neschopnou a málo snaživou, aby učinila nápravu bídě v zemi; ale zítra osvícení a horliví ministři by mohli učinit, co nebylo až dosud provedeno.

ŘEHOŘ: Ne, drahý pane, to není otázka toho nebo onoho ministra. Je to otázka vlády vůbec, všech vlád, nynějších, minulých i budoucích. Vláda sestává z majitelů, potřebuje jejich pomoci; její členové jsou sami majiteli. Jak by tedy mohla jednat v zájmu dělníků? — Ostatně, vláda, i kdyby chtěla, nemůže rozřešit sociální otázku, poněvadž tato závisí na všeobecných příčinách, které nemohou být vládou zničeny a které naopak samy určují povahu vlády a cesty, jakou sleduje. Abychom rozřešili sociální otázku, museli bychom změnit celý systém, který právě má vláda bránit. Mluvíte o tom, aby se opatřila nezaměstnaným práce? Ale co může dělat vláda, není-li práce? Může dát dělat práce zbytečně? A kdo je pak zaplatí? Může snad dát vyrábět, aby se postarala o neukojené potřeby lidu? Ale tu by již majitelé nemohli prodávat výrobků, které uchvacují dělníkům, a co více, — museli by přestat být majiteli, poněvadž vláda, aby mohla dát dělníkům pracovat, musela by jim odejmout půdu a kapitál, který si monopolizovali. Byla by to sociální revoluce, převrat celé minulosti, a pochopíte dobře, že neprovedou-li toho dělníci, chudí, vydědění, vláda nikdy! Mluvíte o ochraně obchodu a průmyslu! Ale vláda může nanejvýš podporovat! průmyslnou třídu na výlohy jiné, obchodníky jedné krajiny na škodu obchodníků jiného místa a konečně se tím nic nezíská než trochu přízně, trochu nespravedlnosti a nad to mnoho zbytečných výloh. A co se týče vlády, která by podporovala všechny — to je prostě nesmyslná myšlenka, poněvadž vláda ničeho nevyrábí, a může následkem toho jen přemísťovat bohatství, získaná jinými.

CĚSAR: Ale, nuže! Nemůže-li vláda a nechce-li ničeho dělati — jaký je tedy prostředek? A způsobíte-li revoluci, budete muset potom jmenovat jinou vládu: a poněvadž říkáte, že jsou si všechny vlády podobny, budete po revoluci právě tam, kde před tím.

ŘEHOŘ: Ale právě to je to, že my nechceme vlády. Víte již, že jsem anarchista, nuže, anarchie znamená společnost bez vlády!

CĚSAR: To je ale nemožné! Jak bychom žili? Kdo by dělal zákony a kdo by je dal provádět?

ŘEHOŘ: Vidím, že nemáte ani pojmu o tom, co chceme. Abychom neztráceli času odchylováním se, bude třeba, abyste mne nechali vysvětlit krátce, ale soustavně náš program. Tak budeme moci užitečně diskutovat. — Ale je již pozdě, začneme až příště.

III. Dialog

CĚSAR: Tož, dnes večer nám vysvětlíte, jak lze žít bez vlády.

ŘEHOR: Učiním tak, jak budu moci nejlépe. Ale především uvažujme, jak žijeme v nynější společnosti a je-li opravdu nutno změnit její útvar. Pozorujeme-li společnost, ve které žijeme, dotknou se nás především: bída, která sužuje davy, nejistota zítřka, jež více méně tíží všechny a zuřivý zápas, který všichni vedou proti všem, aby si dobyli chleba ...

AMBROŽ: Mohl byste, drahý pane, pokračovat ještě dlouho, než byste popsal všechna společenská zla; látky na neštěstí neschází. To však k ničemu neslouží a nijak, nedokazuje, že by bylo lépe, kdyby se vše převrátilo. Nejen bída trápí lidstvo; je ještě mor, cholera, zemětřesení ... a bylo by zajímavé, kdybyste chtěl dělat revoluci proti těmto metlám. Zlo vězí v povaze věcí.

ŘEHOR: Chtěl jsem však právě dokázat, že bída závisí na nynějším způsobu společenské organizace a že ve společnosti spravedlivěji a rozumněji organizované by jistě zmizela. Neznáme-li příčiny zla a nevíme-li, jak je léčit, musíme mít trpělivost; ale jakmile je lék nalezen, je v zájmu a povinnosti všech, aby ho užívali.

AMBROŽ: To je právě váš omyl: bída závisí na vyšších příčinách, ne na vůli a na lidských zákonech. Bída závisí na lakomé přírodě, jejíž plody nemohou postačit potřebám lidí. Vizte zvířata, u kterých nemůže nikdo žalovat na hanebný kapitál a na tyranskou vládu: zápasí ustavičně za potravu a často zmirají hladem. Pravda je, že je na zemi příliš velké množství lidí. Ach! Kdyby se lidé zdrželi a plodili děti, jen když je mohou uživit ... Četl jste Malthuse? —

ŘEHOR: Ano, trochu. Ale kdybych ho nebyl četl, bylo by to totéž. Ale vím, aniž potřebuji číst v nějaké knize, že je potřebí nesmírné drzosti — odpusťte mi ten výraz — aby kdo hájil podobné věci. Tvrdíte, že bída závisí na příliš lakomé přírodě a přece víte, že je množství nevzdělaných pozemků.

AMBROŽ: Jsou-li pozemky nevzdělány — to proto, že nejsou vzdělání schopny, nebo, že by nevytáhly dost, aby zaplatily výlohy, spojené se vzděláváním.

ŘEHOR: Myslíte? — Zkuste to, dejte je darem rolníkům a uvidíte, jaké zahrady z nich učiní. Ostatně rozumujete opravdu vážně? Mnoho těchto pozemků bylo vzděláváno jindy, když bylo ještě zemědělství v plenkách a kdy neužívalo ještě chemie a strojnictví. Nevíte, že lze dnes přeměnit v úrodná pole téměř i skály? Nevíte, že zemědělští znalci, i ti méně nadšení, vypočítali, že území, jako Itálie, by mohlo snadno uživit národ o sto milionech duší? Opravdový důvod, pro který půda zůstává nevzdělána a pro který se těží ze vzdělávané jen malá část toho, co by mohla poskytovat, kdyby se užívalo méně primitivních metod, je, že majitelé nemají žádného zájmu, aby rozmnožili plodiny. Nezájemají se o blahobyt národa a sklízí, aby prodávali a vědí, že, je-li plodin hodně, ceny klesají, zisk se zmenšuje, až by se stal nižší než zisk, který těží nyní, když plodin schází a když je mohou prodávat za ceny, které se jim zlíbí stanovit. Netýká se to jen zemědělských plodin. Ve všech odvětvích lidské činnosti pozorujeme stejný jev. Na příklad: ve všech městech jsou chudí nuceni žít v hnusných dírách, nakupených beze vší péče o hygienu a mravnost, a za takových podmínek, že je jim nemožno držet se v čistotě a žít lidský život. Proč to? Proto snad, že je málo domů? A proč je nepostaví, zdravé, pohodlné a krásné a v dostatečném počtu, aby chránily všechny? — Kamene, cihlářské hlíny, vápna, železa, dřeva a všech stavebních látek je nadbytek, je bez práce množství zedníků, tesařů, architektů, kteří chtějí jen pracovat, proč tedy zůstává nečinných tolik sil, které by mohly být zaměstnány ve prospěch všech? — Důvod toho je jednoduchý: kdyby totiž bylo mnoho domů, nájemné by se zmenšilo. Majitelé domů, které existují — a to jsou ti, kteří mají prostředky, aby dali vystavět jiné — docela netouží vidět, jak se jejich příjmy ztenčují pro krásné oči chudých lidí.

CĚSAR: Je pravda v tom, co povídáte, mýlíte se však ve vysvětlování jevů, které sužují naši zemi. Proč jsou špatné pozemky nebo nevdělané? Úpadek obchodu! Všeobecná bída! Poněvadž naše buržoazie není podnikavá. Kapitalisté jsou bázlivi nebo nevědomí a nechtějí nebo neumějí rozvíjet průmysl; majitelé půdy dělají jen, co již dělali jejich pradědové a nechtějí se pachtit; obchodníci nedovedou nalézat nové prameny odbytu a vláda se svou fiskální soustavou a se svou hloupou celní politikou, místo aby podporovala iniciativu jednotlivců, překáží jí a dusí ji v kolébce. Vizte Francii, Anglii, Německo. —

ŘEHOR: Nepochybuji, že naši měšťáci jsou bojácní a nevědomí, ale tato inferiorita vysvětluje jen a jen částečně, proč jsou poráženi od měšťáků ostatních zemí v zápase za dobytí světového trhu — nevysvětluje však nijak bídu lidu. Na důkaz toho vám připomínám, že bída, nezaměstnanost a ostatní společenská zla existují i v ostatních zemích, ve kterých je buržoazie činná a inteligentní; a co více, tato zla se snaží růst s rozvojem průmyslu, a nejsou-li v nejpokročilejších zemích dělníci uvrženi do nejkrajnější bídy, děkují za to jedině odporu, který dovedli klást, svým organizacím, stávkám, pozdvižením a hrozbám revoluce. Kapitalismus je všude stejný. Aby žil a prospíval, musí udržovat dělníky v ustavičném stavu polovičního hladu. Potřebuje toho, aby udržel vysoké ceny zboží a aby našel vždy vyhladovělé, ochotné pracovat za jakýchkoliv podmínek. Vidíte skutečně, že, je-li v některé zemi výroba živě urychlována, neděje se tak proto, aby se výrobcům poskytl prostředek větší spotřeby, ale vždy aby se zboží prodalo na cizím trhu. Stoupne-li místní spotřeba, stane se tak jen, když dělníci dovedli těžit z okolností, aby si vymohli zvýšení mzdy, a tak získali schopnost více kupovat, ale pak, když pro nějaký důvod zahraniční trh, pro který se pracuje, ničeho nekupuje, krize se vrací, práce se zastavuje, mzdy klesají a černá bída se objevuje znovu. A zatím ve vlastní zemi většina lidí postrádá vše a bylo by přece nerozumné, pracovat pro vlastní spotřebu. Co by tu však vydělali kapitalisté? —

AMBROŽ: Tak vy myslíte, že vina všeho spočívá v kapitalismu?

ŘEHOR: Ovšem, či všeobecněji na jevu, že několik jednotlivců se zmocnilo půdy a všech výrobních nástrojů a že mohou vnucovat svoji vůli dělníkům, takže místo, aby se vyrábělo pro hrazení potřeb obyvatelstva a na základě těchto potřeb, vyrábí se ve prospěch zaměstnavatele. Všechny důvody, které si můžete vymyslet, abyste chránili měšťácká privilegia, jsou všechny bludy nebo —lžemi. — Jsou chvíle, říkáte, kdy příčinou bídy je nouze o plodiny. V jiném okamžiku, postaveni před otázkou nezaměstnanosti, byste řekli, že sklady jsou plny, že se výrobky neprodávají, a že zaměstnavatelé nemohou dát pracovat, aby pak plody práce zahodili. A skutečné systém je tak nesmyslný, umírá se hladem, poněvadž jsou sklady plny a poněvadž není nutno vzdělávat, či spíše, poněvadž majitelé nepotřebují dát vzdělávat půdu; ševci nepracují a nosí tedy roztrhané střevíce, poněvadž je mnoho střevíců ... a tak dále.

AMBROŽ: Měli by tedy kapitalisté umírat hlady?

ŘEHOR: Zajisté nikoliv! Měli by prostě pracovat jako ostatní. Bude se vám to zdát poněkud tvrdým, ale nevěřili byste: když člověk dobře jí, není práce tak zlá. Mohl bych vám i dokázat, že je to potřeba a štěstí lidského organismu. Myslím však na to, že musím zítra pracovat — a je již pozdě. Až po druhé!

IV. Dialog

CĚSAR: Debatování s vámi mi působí opravdovou rozkoš. Představujete věci tak zvláštním způsobem, že se zdá, že máte pravdu ... neříkám, že nemáte v ničem pravdy. Jsou zajisté v nynější společenské organizaci skutečné, nebo zdánlivé nesmysly. Věc, kterou chápeme snadno, je na příklad clo. Zatím, co u nás lid zmirá hladem nebo bídou, jelikož nemá dost chleba, vláda brání volnému dovozu obilí z Ameriky, země, kde je ho více, než třeba a kde si majitelé jen přejí, aby mohli prodat svoji úrodu. Co byste řekl o člověku, který by nechtěl jíst, majíce hlad. Neboť to je, zdá se mi, totéž.

ŘEHOR: Ano, vláda však nemá hladu, jako ho nemají domácí majitelé obilí, ve kterých zájmu vláda brání zahraničnímu dovozu. Kdyby ti, kdo mají hlad, byli volni, uviděl byste, jestli by odmítali chleba.

CĚSAR: Víím, a chápu, že se vám podaří takovými důvody přesvědčit lid, který se na věci dívá hrubě a z jediné strany. Ale, abychom se neklamali, je nutné, uvažovat o otázce pod všemi jejími podobami, a to jsem se chystal učinit, když jste mne vyrušil. Je pravda, že zájmy majitelů mají veliký vliv na zavádění cel. — Ale z druhé strany, kdyby hranice byly otevřeny, Američané, kteří mohou vyrábět obilí a maso za lepších podmínek než my, by konečně zásobili všechny naše trhy, a co by pak dělali naši rolníci? Majitelé by byli přivedeni na mizinu, situace dělníků by však byla horší. Nadarmo by se prodávalo kilo chleba za 5 haléřů; mřelo by se hlady, tak jako před tím. A pak Američané by chtěli obdržet za své zboží nižší nebo vyšší cenu — a kdybychom u nás ničeho nevyráběli, čím bychom platili? Řeknete mi možná, že bychom mohli v Itálii pěstovat jiné plodiny, pro které podnebí a půda jsou příznivější a vyměňovat je za ostatní potraviny: například víno, pomeranče a květiny, pokud víím. Kdyby však ostatní nechtěli věcí, které můžeme vyrábět lacino, buď, že jich neužívají, nebo že si je vyrábějí sami. Ani nepočítám s tím, že pro přeměnu kultury je potřeba kapitálu, vědomostí a zvláště času; co bychom jedli, čekajíce?

ŘEHOR: Ale dokonale! Vložil jste prst na ránu. Volná výměna nemůže lépe než ochranářství rozřešit otázku bídy. Volná výměna podporuje spotřebovatele a škodí výrobcí a naopak, ochranný systém podporuje chráněného výrobce a škodí spotřebovatelům, a to takovým způsobem, že pro dělníky, kteří jsou zároveň výrobci i spotřebovateli, znamená konečně jak volná výměna, tak ochranářství, jít pěšky nebo za vozem. A tak tomu bude pořád, pokud nebude zničen kapitalistický systém. Kdyby dělníci pracovali na vlastní účet a ne, aby obohacovali majitele, vyráběla by každá země dost pro své potřeby a stačilo by, aby se jen shodla s ostatními zeměmi, pokud se týče rozdělení práce, dle vlastností půdy, podnebí, snadnosti při opatřování surovin, podle způsobilosti obyvatelstva atd. ... tak aby lidé získali největších radostí za nejmenší práce.

CĚSAR: Ano, to však jsou jen krásné sny.

ŘEHOR: Nyní to jsou sny, ale až lid pochopí, že tímto způsobem by žil lépe, přejde sen rychle v skutečnost. Není jiných překážek než egoismu jedněch.

CĚSAR: Jsou i jiné překážky, můj drahý. Představujete si, že až budou jednou páni vyhnáni, budete plavat v nadbytku ...

ŘEHOR: To neříkám. Naopak, myslím, že abychom vyšli ze stavu nouze, ve které nás udržuje kapitalismus a abychom organizovali výrobu tak, abychom úplně ukojili potřeby všech, bude nutné pracovat a mnoho pracovat. — Ale ne vůle, nýbrž možnost pracovat schází lidu. — Nenaříkáme si na nynější systém pouze jen proto, že musíme vydržovat lenochy v pohodlí — ač se nám to dokonce nelíbí — ale zvláště proto, že stejní lenoši řídí práci a brání nám pracovat za dobrých podmínek a vyrábět hojně a pro všechny.

CĚSAR: Přeháníte! Je pravda, že majitelé často nedávají pracovat, aby spekulovali s nedostatkem výrobků, nejčastěji však proto, že jim samým schází kapitál. Půda a suroviny nestačí k výrobě. Je třeba,

jak víte, strojů, místností, prostředků pro placení dělníků po dobu co pracují — konečně kapitálu, a tento se shromažďuje jen pomalu. Kolik podniků zůstane ve stavu návrhů, nebo začatých upadne pro nedostatek kapitálu. Pomyslete, co by se stalo, kdyby, jak se zdá, že si to přejete, přišla náhle sociální revoluce! Se zničením kapitálu a bezměrným nepořádkem, který by z toho plynul, docílili byste jen všeobecnou bídu.

ŘEHORĚ: je zas jiný omyl, To nebo jiná nynějšího lež, obránců pořádku věcí, nedostatek kapitálu; kapitálu se může nedostávat tomu neb onomu podniku, jelikož ostatní se ho zmocnili; avšak ve vzaté společnosti naleznete všeobecně, mnoho nedotčených kapitálů, tak jako veliké množství nevzdělaných pozemků. Nevidíte, kolik strojů rezaví, kolik továren zůstává uzavřeno, kolik domů nenalézá nájemníky? Dělníci musí být živeni, zatím co pracují; ale konečně tito dělníci musí také jíst i když jsou nezaměstnaní. Jedí málo a špatně, jsou však přece živi a jsou ochotni pracovat, jakmile je zaměstnavatel potřebuje. — Tož, dělníci nepracují proto, že se nedostává existenčních prostředků a kdyby mohli pracovat na vlastní účet, přijali by také — kdyby to bylo opravdu nutné — práci, žijíce tak, jako když zahájí, ježto by věděli, že tato okamžitá oběť je konečně vyvede z jejich stavu bídy a porobení. Představte si — což lze často vidět — že zemětřesení zničí město, nebo celou krajinu. V krátkém čase město je znovu zbudováno, krásnější než před tím a v krajině nezůstane ani po stopy zpusťování. Protože v tomto případě majitelé a kapitalisté mají zájem, aby dali pracovat, najdou se okamžitě prostředky a mžikem oka vystaví se celé město tam, kde se před tím říkalo po celá desetiletí, že není prostředků pro zbudování několika dělnických domů. A co se týče zničení kapitálu, které by se dovršilo za času revoluce, lze doufat, že za hnutí, vědomě podniknutém, aby se zespolečenštilo sociální bohatství, nebude lid chtít zničit, co se stane statkem. jeho V žádném případě to nezpůsobí více zla než zemětřesení. Jistě se vyskytnou nesnadnosti, než věci dobře půjdou. Ale vážné překážky, které bude pro začátek potřeba přemoci, vidím jen dvě: nevědomost lidu a četníky.

AMBROŽ: Řekněte mi: mluvíte o kapitálu, o práci, o výrobě, o spotřebě atd. Ale o právu, o spravedlnosti, o mravnosti nemluvíte a kapitálu nikdy? Otázky vědět, které způsoby zužitkování půdy jsou nejlepší, jsou velmi důležité; ale ještě důležitější, poněvadž základní jsou otázky mravní. Také bych si přál, aby byli všichni dobří; kdyby však, aby tato utopie byla uskutečněna, měl být znásilněn mravní zákon, popřeny principy věčného práva, na kterých je založena každá spořádaná společnost, ach! tu bych tisíckrát raději viděl, aby na vždy potrvaly všechny dnešní útrapy! Přestaňte tedy již jednou svádět nevědomé masy, přestaňte rozněcovat duše vyděděných smyšlenými nadějemi, přestaňte dýmat do ohně, který na neštěstí doutná pod popelem. Chcete, moderní barbaři, zničit v hrozném sociálním civilizaci, převratu která je slávou našich otců a naší? Chcete-li dobře pracovat, chcete-li, pokud možno zmírnit útrapy bídy, říkejte lidem, aby se odevzdávali svému osudu, jelikož pravá blaženost záleží ve spokojenosti; ostatně, každý má svůj kříž, každá třída má své útrapy a své povinnosti; nejsou vždy nejšťastnějšími ti, kdo žijí v hojnosti.

ŘEHORĚ: Nechte, počestný úředníku, nechte všech stranou deklamovánek o velkých principech a o konvenčních rozhořčeních, neboť nejsme před soudem a není na vás v tomto okamžiku, abyste proti mně vynesl rozsudek. Každý, kdo by nás slyšel mluvit, jistě uhodne, že nejste mezi vyděděnými! A jak užitečné je odevzdávání se nešťastných pro ty, kdo žijí na jejich zádech. Poslyšte: je-li pravda, že právo, spravedlnost a mravnost vymáhají a potvrzují utiskování a neštěstí, byť jen jediné lidské bytosti, pravím vám, že právo, spravedlnost, mravnost, jsou jen lži, hanebné zbraně, ukuté pro ochranu privilegovaných. A jsou jimi skutečně, chápeme-li je tak jako vy. Právo, spravedlnost, mravnost, mají směřovat k největšímu možnému blahobytu všech, nemají-li být jen synonymy utiskování a nespravedlnosti. nezbytnosti - A je tak pravda, že tyto pojmy odpovídají existence a rozvoje lidské společnosti, že se tato utvářela a trvá ve vědomí člověka a že nabývá vždy více síly, přes všechno protivné úsilí těch, kdo až dosud ve světě vládli. — ubohá jen být to nemají-li — bránit však Nemůžete principů pomocí instituce společenské nynější — sofismata mravnosti a spravedlnosti, jak jim rozumíte, když o nich mluvíte abstraktně.

AMBROŽ: Jste opravdu příliš domýšlivý. Nestačme vám popírat, jak se mi zdálo, že činíte vlastnické právo; tvrdíte ještě, že jsme neschopni je bránit i se svými principy.

ŘEHORĚ: Právě, to je to; chcete-li příště vám to dokáži.

V. Dialog

ŘEHOŘ: Tož, pane soudce, neklamte-li se, zůstali jsme při otázce vlastnického práva.

AMBROŽ: Skutečně. A jsem opravdu zvědav, že uslyším, jak se vám podaří ve jménu spravedlnosti a mravnosti obhájit své ideje krádeže a loupeže. Společnost, v níž by nikdo nebyl jist bezpečností svých statků, přestala by být společností, aby se stala smečkou vlků vždy hotových navzájem se pohltit.

ŘEHOŘ: A nezdá se vám, že tak je to právě ve společnosti, ve které žijeme? Žalujete na nás, že chceme loupit; neobírají-li však naopak majitelé ustavičně dělníky a neolupují je o ovoce jejich práce?

AMBROŽ: Majitelé užívají svých statků, jak se jim nejlépe líbí a mají právo na to, právě tak jako dělníci nakládají volně se svými rukama. Zaměstnavatelé a dělníci se volně smluví o ceně práce a když není smlouva porušena, nikdo si nemá nač naříkat. Křesťanská láska může zmírnit příliš ostré bolesti, nezasloužené útrapy, právo však musí zůstat nedotčeno.

ŘEHOŘ: Co však mluvíte o volné smlouvě? Dělník je nucen pracovat, aby nezemřel hladu a jeho svoboda se podobá svobodě cestovatele, který přepaden lupiči, dá jim tobolek, aby mu nevzali život.

AMBROŽ: To je možné! Ale nemůžete jedině pro tento důvod upírat každému právo, aby nakládal se svým majetkem, jak sám rozumí.

ŘEHOŘ: Majetek! Majetek! Ale jak a proč může majitel pozemků říci, že půda je jeho? A proč a jak si dovoluje kapitalista tvrdit, že mu náleží pracovní nástroje a ostatní kapitál, vytvořený lidskou prací?

AMBROŽ: Zákon mu na ně přiznává právo.

ŘEHOŘ: Ach! kdyby to byl zákon, mohl by i zloděj při cestách tvrdit, že má právo na vraždění a loupení; stačilo by, aby formuloval něj aký článek zákona, který by mu k tomu přiznal právo. Ostatně to právě činí vládnoucí třídy; ustanovují zákony, aby buď oprávnily loupeže již provedené, buď aby měli bezpečný prostředek k provozování nových. Jsou-li všechny vaše „vyšší principy“ založeny na zákonících, stačí, když zítra zákon ustanoví zrušení soukromého vlastnictví, aby vše, co dnes jmenujete loupeží a krádeží, se ihned stalo „vyšším principem.“

AMBROŽ: Ale zákon musí být spravedlivý! Musí se přizpůsobit zásadám práva a morálky a nikoli být pouze následkem bezuzdných vrtochů, jinak by ...

ŘEHOŘ: Tož, zákon nevytvořil práva, ale právo opravňuje zákon. A nuže, jakým právem všechna nynější bohatství, přirozená nebo vytvořená prací, náležejí několika jednotlivcům, kteří následkem toho vládnou existencí všech vyděděných?

AMBROŽ: To je právo, které má, které musí mít každý člověk a podle kterého může volně vládnout plody své práce. Je to přirozený cit člověka, bez kterého by žádná civilizace nebyla možná.

ŘEHOŘ: Zadržte! vy se tedy stáváte obráncem práva práce! Výborně! Řekněte mi však, jak se stalo, že ti, kdo pracují, nemají ničeho a že vlastnictví je výsadou těch, kdo ničeho nedělají? Není logickým důsledkem vaší teorie, že nynější majitelé jsou zloději? Nezdá se vám, že by bylo zcela spravedlivé, aby se vyvlastnili a, aby bohatství, kterých se zmocnili, se vrátila jedině oprávněným majitelům, dělníkům?

AMBROŽ: Jsou-li majitelé, kteří nepracují, to proto, že pracovali dříve — oni, nebo jejich předkové — a že byli dost moudří, aby šetřili a že dovedli zužitkovat své úspory.

ŘEHOŘ: Vy si představujete dělníka — který pravidelně s těží vydělá tolik, aby nezemřel hladu — šetřícího a shromažďujícího bohatství? Víte dobře, že opravdovým původem bohatství je násilí, loupež, krádež zákonná nebo nezákonná! Ale ostatně připustme, že člověk hospodaří s plody své práce, své osobní práce: chce-li se z nich radovat později, když a jak se mu zlíbí - není nic lepšího. Věc však změni úplně tvářnost, jakmile začne s tím, čemu říkáte „zužitkovat své úspory.“ To znamená dávat pracovat jiným a

okrádat je o část plodů jejich práce; to znamená zmocnit se zboží a prodávat je dražší než bylo koupeno; to znamená způsobit uměle hlad a spekulovat s ním; to znamená vzít ostatním prostředky, aby žili, pracující volně a nutit je, aby pracovali za hubenou mzdu; to znamená množství ostatních podobných věcí, které nemají již žádného vztahu s citem spravedlnosti, ale které jasně dokazují, že vlastnictví — nepřýští-li z volné a zřejmé krádeže — pochází z práce ostatních, kterou majitelé nějakým způsobem obracejí ve svůj prospěch. Zdá se vám spravedlivým, že člověk, který svou prací — ustupuji vám — nahromadil malý kapitál, může následkem toho okrádat ostatní o plody jejich práce? Že dokonce může celou generaci předků opravňovat právo, aby žil na zádech dělníků, sám ničeho nedělaje? Zdá se vám spravedlivé, aby, poněvadž několik lidí, dělníků a hospodářů — mluvím takto, abych stál na vašem stanovisku — nahromadilo kapitály, aby velká většina lidí byla odsouzena k ustavičnému zkracování? Ale chybil jsem, předpokládáje i na okamžik, že majitelé jsou dělníci nebo potomci dělníků. Chcete, abych vám vypravoval o původu jmění všech boháčů naší obce, jak šlechticů starých rodů, tak pánů nedávno zbohatnutých?

AMBROŽ: Ne, děkuji, zanechme osobních věcí. Jsou-li bohatství špatně nabytá, to není ještě důvodem k popírání vlastnického práva. Minulost je minulost; k čemu vyhledávat prvotních chyb?

ŘEHOŘ: Nehledejme jich, chcete-li. Pro mne není věc důležitá. Vlastnické právo musí být zrušeno, jelikož poskytuje právo a prostředky k vykořisťování ostatních a že, vyvíjením se, uvrhlo většinu lidí v závislost na několika jednotlivcích. Jak byste však ospravedlnil soukromé vlastnictví půdy? Nemůžete přec říci, že plyne z práce majitelů nebo jich předků.

AMBROŽ: Země nevzdělaná, neplodná, nemá ceny. Člověk se jí zabývá, hnojí ji, zárodní ji a má přirozené právo na plody, které by bez jeho práce nebyla nikdy vydala.

ŘEHOŘ: Velmi dobře, to je právo dělníka na plody jeho práce; ale toto právo přestává, jakmile kdo přestává vzdělávat zemi. Nezdá se vám? Nuže, jak se stalo, že nynějším majitelům náležejí nesmírné pozemky, na kterých nepracují, na kterých nikdy nepracovali a na kterých ani nedávají pracovat jiným. Jak se stalo, že pozemky, které nebyly nikdy vzdělávány, náležejí jednotlivcům? Kde je práce, kde jsou zlepšení, která bývají v podobných případech původem vlastnického práva? Pravda, že původem vlastnictví pozemků, jako ostatního bohatství, je násilí. A vám se je podaří ospravedlnit, jen když připustíte zásadu: právo je násilí! A v tomto případě ... bude pro vás neštěstím, budete-li jednoho dne slabší.

AMBROŽ: Ale konečně ztrácíte s hlediska sociální užitečnosti, trvalé společenské nezbytnosti. Bez vlastnického práva by nebylo bezpečnosti ani pořádku v práci a společnost by se ztroskotala ve zmatku.

ŘEHOŘ: Jakže? Vy teď mluvíte o společenské užitečnosti? Ale v našich prvních rozhovorech jsem se mohl zaměstnávat jen společenskými zly, způsobenými soukromým vlastnictvím a vy jste mi připomínal abstraktní právo! — Ale skončeme pro tento večer. Omluvte mne, že se musím vzdálit.

VI. Dialog

ŘEHOŘ: Nuže, Někdo víte, co se stalo? uveřejnil v časopise naši rozmluvu a časopis byl proto zabaven.

AMBROŽ: Ach!

ŘEHOŘ: Ovšem, vy o tom nevíte ničeho; to je jisté. Nechápu, jak můžete tvrdit, že máte když pravdu, máte tolik strachu, aby veřejnost neslyšela přetřásat vašich idejí! V tom žurnálu byly vaše i mé důvody věrně reprodukovány. Měli byste být spokojeni, že veřejnost dovede ocenit rozumové základy, na kterých spočívá nynější sociální pořádek a odsoudit prázdné kritiky jeho protivníků. Naopak, konfiskujete a zavíráte lidem ústa!

AMBROŽ: Já však s tím nemám ničeho společného; nepatřím k politickému úřadu, jsem soudce.

ŘEHOŘ: Dobrá. Jste přece kolegové a stejný duch vás oživuje všechny. Nudí-li vás moje řeči, řekněte mi to ... půjdu mluvit jinam.

AMBROŽ: Ne, ne, naopak přiznávám se vám, že mne velmi zajímají. Pokračujme tedy: co se týče konfiskace, ztratím slovo u státního zástupce. Po všem pod zákony, které nám vládnou, nemůže vám nikdo upírat práva, abyste debatoval.

ŘEHOŘ: Pokračujme tedy. Posledního dne jste hájil vlastnické právo, opíraje se především, pamatují-li se dobře, o pozitivní zákon, totiž o zákoník, pak o cit spravedlnosti a konečně o sociální užitečnost. Dovolte, abych vám několika slovy zopakoval své pojmy o tomto předmětu. Podle mých názorů je soukromé vlastnictví nespravedlivé a nemravné proto, že váží svůj původ buď ze surového násilí, buď z podvodu, neb ze zákonného vykořisťování práce ostatních; je škodlivé, jelikož překáží výrobě, poněvadž brání, aby se těžilo z půdy a práce vše, co je nezbytné k ukojení potřeb všech lidí; je škodlivé ještě proto, že způsobuje bídu mas a plodí nenávisť, zločiny a většinu béd, které sužují moderní společnost. Proto bych chtěl, aby bylo zrušeno a, aby bylo nahrazeno režimem komunistického vlastnictví, ze kterého by všichni lidé, za spravedlivého rozdělení práce, těžili největší možný blahobyť.

AMBROŽ: Opravdu nevidím, jak jste došel logicky ke komunismu. Brojil jste proti vlastnictví, jelikož podle vás prýští z násilí a z vykořisťování práce ostatních; řekl jste, že kapitalisté řídí výrobu ze stanoviska svých zájmů a ne, aby nejlépe ukojili potřeby veřejnosti za nejmenší námahy dělníků; upíral jste více nebo méně výslovně tomu, kdo nevzdělává půdu, právo, aby z ní těžil; popíral jste ještě právo, aby kdo půjčoval peníze na úroky, nebo aby z nich těžil, užívaje jich ke stavbám domů nebo k průmyslu; ale uznal jste právo dělníka na plody vlastní práce; a co více, stal jste se jeho obráncem. Následovně můžete přísně logicky žádat — podle svých pojmů — schválení vlastnického práva a zrušení úroků z peněz; můžete žádat převrat nynější společnosti a rozdělení pozemků a výrobních nástrojů všem, kdo jich chtějí užívat. Nemůžete však mluvit o komunismu; soukromé vlastnictví výrobních nástrojů musí vždy existovat a chcete-li, aby se váš emancipovaný dělník radoval z bezpečnosti zítřka, bez které není možná žádná práce, která neposkytuje okamžitého užitku, musíte také uznat soukromé vlastnictví půdy a výrobních nástrojů, aspoň pokud se jich užívá.

ŘEHOŘ: Velmi dobře! Pokračujte, mohlo by se říci, že jste také dotčen socialismem! Je to škola rozdílná od mojí, ale konečně je to pořád socialismus. Úředník socialista, to je zajímavý zjev!

AMBROŽ: Ne, ne, žádný socialista! Chtěl jsem vám jen dokázat, že, ač si říkáte komunista, jste jen straníkem staré utopie o pozemkových zákonech a rozdělení majetku. Nevíte tedy, že rozdělení vlastnictví by znemožnilo všechny velké podniky a způsobilo všeobecnou bídu?

ŘEHOŘ: Ale dokonale. Vím, že rozdělení majetku by bylo velmi škodlivé výrobě a co více, vím, že tento stav věcí by nemohl trvat a vedl by zcela přímo k opětovnému utvoření velkých statků, k ochuzení

mas, k bídě a vykořisťování do krajnosti. Ale nejsem straníkem rozdělení majetku a pokud vím, není pro ně žádný moderní socialista. Uznávám právo dělníka na plody jeho práce, ale toto právo je jen formule abstraktní spravedlnosti a znamená ve skutečnosti, že nemá být vykořisťovatelů, že všichni mají pracovat a radovat se z plodů práce způsobem, - smluveným mezi sebou. Dělník není ve světě osamocenou bytostí, která žije, postačující sama sobě a pro sebe samu, ale bytostí společenskou, která si ustavičně navzájem slouží s ostatními dělníky a která musí spojovat svá práva s právy všech ostatních! Je ostatně nemožné, zvláště při moderních způsobech výroby, určit přesně podíl práce, již jednotlivý dělník věnuje výrobku. Je právě tak zcela nemožno určit při rozmanitosti výrobních schopností dělníků nebo dělnických skupin, jaká část závisí na zručnosti a energii, projevované dělníky a jaká na úrodnosti půdy, jakosti užívaných nástrojů, výhodách nebo nesnázích, plynoucích z postavení, nebo sociálního prostředí. Nemůže tedy být nalezeno řešení při úzkostlivém respektování práva každého; je dlužné hledat je v bratrské shodě, v solidaritě.

AMBROŽ: Ale tu už nebude svobody?

ŘEHOŘ: Naopak, jen tehdy bude existovat svoboda. Vy tak zvaní liberálové jmenujete svobodou teoretické, abstraktní právo činit něco a jste schopni bez toho, aby se usmějete nebo začervenáte, říci, že člověk umírající hladem, jelikož nemá potravu, je svoboden jíst. My naopak jmenujeme svobodou možnost něco činit - a tato svoboda, jedině pravá, se stává tím větší, čím více roste shoda mezi lidmi a čím více si tiito navzájem pomáhají.

AMBROŽ: Řekl jste, že, kdyby se rozdělilo jmění, vytvořily by se v krátké lhůtě znovu velké statky, a že bychom brzy byli tam, kde před rozdělením. Proč to?

ŘEHOŘ: Jelikož už z počátku by bylo nemožné vytvořit pro všechny stav dokonalé rovnosti: pozemky se nesmírně mezi sebou liší; některé plodí mnoho a vyžadují jen málo námahy, jiné dávají málo, vyžadujíce mnoho práce; rozličná místa představují výhody a nevýhody všeho druhu; různost tělesné síly lidí je neméně důležitá. — Nuže, okamžik rozdělení by byl znamením k sočení a zápasům: nejlepší pozemky, nejlepší nástroje by se dostaly lidem nejsilnějším, nejinteligentnějším, nejstlivějším. Proto by se nejlepší výrobní prostředky nalézaly v rukou lidí nejlépe nadaných, nabyli by tito okamžité převahy nad ostatními. Tito privilegovaní by viděli, díky svým prvotním výhodám, které jsem právě naznačil, jak jejich síla každým dnem roste a začali by tak znovu, dílo vykořisťování a které by vedlo ke znovuvytvoření měšťácké vyvlastňování, společnosti.

AMBROŽ: Tomu by se však dalo zabránit pomocí dobrých zákonů, které by prohlásily díly jednotlivců za nesjednotitelné a zabezpečily by slabým celou sérii zákonných ochran.

ŘEHOŘ: Uf! Pořád věříte, že zákony mohou léčit vše. Nejste nadarmo úředníkem. Zákony se ustanovují a ruší podle rozmarů nejsilnějších. Kdo jsou poněkud silnější než průměrní lidé, porušují zákony; kdo jsou mnohem silnější, ruší je prostě a dělají jiné, které slouží jejich zájmům.

AMBROŽ: A nuže?

ŘEHOŘ: Nuže, již jsem vám to řekl, je potřeba nahradit zápas mezi lidmi shodou a solidaritou a, abychom k tomu došli, je především nutno zrušit soukromé vlastnictví.

AMBROŽ: Tak jste vážně komunistou? Všechno náleží všem, pracuj, kdo chceš a kdo nechceš, pěstuj lásku jíst, pít, bavit se! Jaká rajská země! Jaký krásný život! Jaký blázinec! Cha, cha, cha!

ŘEHOŘ: Vida, smutný obličej, který děláte, když chcete bránit rozumnými důvody tuto společnost, řízenou jedině surovou silou, nezdá se mi, že by vám bylo tolik do smíchu. Ano, pane, jsem komunistou; ale zdá se mi, že jste si učinil divný pojem o komunismu. Příště se pokusím, abych vám jej vložil. Pro dnešek: dobrou noc.

VII. Dialog

AMBROŽ: Nuže, chcete nám vyložit, co je to ten váš komunismus?

ŘEHOŘ: Ale s radostí. Komunismus je způsob sociální organizace, ve které lidé místo, aby spolu zápasili, aby se zmocnili co možná největšího majetku, aby se vykořisťovali a utiskovali navzájem, jak se to děje v naší společnosti, budou se sdružovat a dohodnou se, aby si zabezpečili všichni největší možný blahobyt. Vycházejíce ze zásady, že půda, doly a všechno přírodní bohatství, tak jako nahromaděné výrobky a zboží všeho druhu, získané minulými generacemi, náleží všem, lidé se v komunistické společnosti dorozumí, aby pracovali kooperativně vyrábějíce vše, co je jim nezbytné.

AMBROŽ: Chápu! Chcete, jak praví leták, který jsem měl za anarchistického procesu v rukou, aby každý vyráběl podle svých sil a konzumoval podle svých potřeb — nebo aby každý dával, co může a bral, co potřebuje. Ne?

ŘEHOŘ: Skutečně, to jsou zásady, které obyčejně často opakujeme. Ale je především třeba dobře je pochopit, aby si kdo učinil přesný pojem o tom, co bude komunistická společnost, jak my jí rozumíme. Zřejmě nebude mít každý člověk naprostého práva ukojovat všechny své potřeby, jelikož potřeby jsou nekonečné a rostou rychleji než prostředky k jejich ukojování a jelikož konečně jejich ukájení je omezeno možností výroby. Nebylo by užitečné ani spravedlivé, aby se obec podrobovala pracím, nepoměrným k získanému užítku, aby ukojila přílišné potřeby, či lépe řečeno rozmary několika jednotlivců. Nejedná se také o to, aby se k výrobě užívalo vši individuální síly, jelikož by to do slova znamenalo pracovat až po vyčerpání čili, aby se lépe ukájely potřeby, musel by se člověk zničit. Chceme, aby vše bylo, pokud možno nejlepší, aby člověk s nejmenším vynaložením sil dosáhl nejúplnějšiho ukojení svých potřeb. Nedovedu vám podat praktické formule, která by přesně vyjadřovala takový stav a nemyslím, že by to bylo dnes možné, ale až zmizí ze společnosti četníci a zaměstnavatelé a až se lidé budou považovat za bratry, a budou přemýšlet, pomáhal, místo aby vykořisťovali se navzájem, bude jak by si praktická forma rychle nalezena. V každém případě budou lidé jednat, jak dovedou a jak budou moci, ochotni uzpůsobovat se a zlepšovat se tou měrou, jakou se budou moci zdokonalovat.

AMBROŽ: Rozumím, jste přívržencem hromadného hospodářství: všichni vyrábějí, co se jim líbí a přinášejí to do společných skladů, kde každý bere z hromady, co potřebuje, nebo co se mu líbí. Ne?

ŘEHOŘ: Uznávám, že jste se rozhodl studovat, poněkud otázkou a předpokládám, že jste sledoval pozorněji předmět našeho procesu, než se všeobecně děje — jedná-li se o to, poslat nás do vězení. Kdyby úředníci a strážníci začali jednat jako vy, sloužilo by to, co nám v perzekucích poberou, přece k něčemu. Vraťme se však k otázce. Formule hromadného hospodářství je jen způsobem mluvy, která vyjadřuje naši snahu — nahradit kupeckého ducha dneška duchem bratrství a solidarity; jistě však tento výraz neznačí určitý způsob sociální organizace. Naleznete možná několik našich kamarádů, kteří přijímají tuto formuli do slova, jelikož předpokládají, že práce samovolně podnikaná bude vždy přehojnou a že se výrobky nahromadí v takovém množství a že budou tak rozmanité, že bude zbytečné vázat se v práci i ve spotřebě nějakým pravidlem. Já však tak nemyslím: věřím, jak jsem vám už řekl, že člověk má více potřeb než prostředků k jejich ukojení, těší mne to, neboť je to příčina pokroku; myslím také, že by bylo zbytečným mrháním sil, kdyby se vyrábělo — kdyby to bylo i možné — abych tak řekl slepě, proto, aby se vyhovělo všem možným potřebám, místo aby se vytkly skutečné a pravděpodobné potřeby a aby se lidé organizovali, aby jim vyhověli s nejmenší možnou námahou. Tedy ještě jednou, řešení je ve shodě mezi lidmi a v dorozumění, vyjádřeném nebo učiněném mlčky, ke kterému lidé dojdou, až nabydou rovnosti podmínek a budou oživeni duchem solidarity. Snažte se vníknout do ducha našeho programu

a nezapomínejte se příliš formulemi, které jsou v naší jako ve všech ostatních stranách jen stručným a případným, ale téměř vždy neurčitým a nepřesným způsobem k vyjádření snah.

AMBROŽ: Nepozorujete však, že komunismus je negací svobody a osobitosti člověka? Možná, že mohl existovat za primitivních dob lidstva, kdy člověk, málo intelektuálně a mravně vyvinutý, byl spokojen, mohli-li ukojovat v kmeni své hmotné žádosti; je snad možný v náboženské, řeholní společnosti, která zamýšlí potlačovat lidské vášně, která oslavuje pohlcení individua obcí, a poslušnost povyšuje na první úlohu. Ale v moderní společnosti, v rozkvětu civilizace, způsobeném volnou činností jednotlivců, s potřebami nezávislosti a svobody, které mučí a zušlechťují moderního člověka, byl by komunismus, není-li nemožným snem, návratem k barbarskosti. Všechna činnost by byla ubita, všechno závodění lidí, aby vynikli, aby utvrdili vlastní individualitu, by bylo utlumeno.

ŘEHOR: Nemrhejte svojí výmluvností. To jsou stále stejné námitky, které znám už dlouho ... a čím více vět, tím více lží, nestydatých nebo nevědomých. — Svoboda, individualita člověka, který zmírá hlady! Jaká krutá ironie! Jaké hluboké pokrytectví! — Bráníte společnost, ve které velká většina žije v poměrech nevolníků, společnost, ve které dělníci zmírají bídou nebo hlady, ve které děti umírají po tisících a milionech nedostatkem péče, ve které se ženy prostituují, jelikož nemají co jíst; společnost, ve které nevědomost zatemňuje ducha, v člověkem — který kazí všechn společenský život a získali by výživu ve společnosti solidární, volní mezi volnými i ti, kdo jsou vzděláni, musí prodávat své vědění a lhát, aby mohli být živi, společnost, ve které nikdo není jistý zítřkem — a odvažujete se mluvit o svobodě a individualitě? — Možná, že pro vás a malou třídu privilegovaných existuje svoboda a možnost rozvíjet vlastní individualitu — a ještě i privilegovaní jsou obětmi zápasu člověka s jinými, rovni mezi rovnými. Jak můžete ještě tvrdit, že solidarita je škodlivá svobodě nebo rozvoji individuality? Kdybychom mluvili o rodině — a některého dne o ní budeme mluvit — neopomenul byste zpívat obvyklé hymny ku chvále této instituce, základu atd. atd. Nuže, mezi členy rodiny — aspoň té, která se oslavuje, která však skutečně neexistuje — panuje láska a solidarita. Budete tvrdit, že bratři by byli volněji a že by rozvíjeli lépe své individuality, — kdyby místo, aby chtěli dobrou a pracovali ve shodě na společném blahobytu, počali jeden druhého okrádat, bít se a nenávidět navzájem!? —

AMBROŽ: Ale aby se zřídila společnost jako rodina, aby se organizovala a uvedla v chod komunistická společnost — to předpokládá krajní centralizaci, železný despotismus, všemocný stát. Představte si, jakou utiskující moc by měla v rukou vláda, která by vládla vším společenským bohatstvím a určovala by každému práci, kterou má konat a část, kterou může spotřebovat!

ŘEHOR: Zajisté, kdyby komunismus měl být takovým sdružením, pořád úplnějším, až by sjednotily všechno, stal by se nemožným stavem nebo by se zvrhl v obrovskou, spletitou tyranii, která by nezbytně vyvolala velikou reakci. Nic z toho však neobsahuje komunismus, který chceme my. Chceme komunismus volný, anarchistický, neuráží-li vás to slovo. Chceme, aby se komunismus organizoval volně, ze zdola nahoru, počínající jednotlivci, — jak jej pojmáte a jak jej pojímá určitá autoritářská škola, kteří se spojují v sdružení a pokračuje pomalu k federaci lidstva v jediném svazku součinnosti, kooperace a solidarity. A jelikož se tento komunismus volně utvoří, bude se také muset volně udržovat vůlí zúčastněných.

AMBROŽ: Ale aby vše to bylo možné, museli by být všichni lidé andělé; museli by být všichni altruisti! A člověk je naopak povahou egoista — zlý pokrytec, lenoch. —

ŘEHOR: Jistě, aby komunismus byl možným, je zcela nutné, aby lidé poněkud pod vlivem společenskosti, poněkud opravdovým porozuměním svým zájmům, kráčeli rádi ve shodě a pomáhali si navzájem, místo, nemožnosti, jev aby se nenáviděli; už dnes to je, daleko od normální a všeobecné. Nynější společenská organizace je ustavičnou příčinou nenávisti a sporů mezi třídami i jednotlivci; a může-li se společnost přes to udržet bez toho, aby se doslova zvrhla ve smečku vlků, vzájemně se požírajících, děkuje za to jen hlubokému společenskému pudu, který vyvolává tisíce skutků solidarity, náklonnosti, oddanosti, obětování se, které se dějí každým okamžikem, aniž i lidé na ně myslí: to dovoluje společnosti, aby existovala, přes příčiny rozkladu, které nese v lůně. Člověk je zároveň egoista i altruista — má to už v povaze. Kdyby ve své biologické, předsociální povaze nebyl egoista, kdyby neměl pudu sebezachování, nemohl by existovat jako jednatel; kdyby nebyl altruistou, — kdyby neměl pudu obětování se pro jiného, jehož prvním projevem je láska k potomstvu, nemohl by existovat jako druh a tím spíše by

se nebyl povznesl k sociálnímu životu. — V nynější společnosti je nemožné, ukojit zároveň egoistické i altruistické city, současně v člověku existující, a odtud plyne, že dnes není nikdo spokojen, aniž má privilegované postavení. Komunismus je naopak společenská forma, ve které egoismus a altruismus se spojují nebo se snaží spojovat, a každý člověk jej přijme, jelikož z něho plyne štěstí pro něho i pro ostatní.

AMBROŽ: Chtěl bych to, jistě — ale myslíte, že všichni budou chtít a budou se moci přizpůsobit povinnostem, které vymáhá komunistická společnost? Nebudou-li například někteří chtít pracovat? Ano, uspořádáte si v obrazivosti vše, jak se vám líbí a řeknete mi, že práce je tělesnou potřebou, zábavou a že všichni budou závodit, aby se z této zábavy radovali, pokud možno nejvíce.

ŘEHOŘ: To právě neříkám, ač je to mínění mnoha mých přátel. Pro mne je tělesnou potřebou a zábavou pohyb, svalová i nervová činnost. Jelikož práce je činnost upravená tak, aby se dostihlo věcného účelu, — cizího organismu, chápu velmi dobře, že je možné dát přednost příjemnému cvičení, například jízdě na koni, před užitečnou prací, jako sázením zelí, nebo výrobou pluhů. Ale myslím, že se člověk dovede přizpůsobit a že se přizpůsobuje velmi rychle podmínkám nezbytným k dosažení cíle, který sleduje. Jelikož výrobky, které se získají prací, jsou nezbytné pro život a že nikdo nebude mít prostředků, — aby nutil ostatní pracovat pro něho přijmou všichni nutnost práce a dají přednost organizaci, ve které práce bude zároveň méně namáhavější i výnosnější organizaci komunistické.

Uvažte, že v komunismu sami dělníci budou organizovat a řídit práci a že následovně budou mít zájem, — aby ji učinili nejpříjemnější a nejsnadnější; uvažte, že v komunistické společnosti se utvoří veřejné mínění, které bude odsuzovat lenost, jako škodlivou všem a řeknete sám, že kdyby i byli zahálčiví lidé, budou tvořit bezvýznamnou menšinu, kterou lidé oželí a snesou bez citelné škody pro společnost.

AMBROŽ: Ale předpokládejte, že přes vaše optimistické rozvrhy budou lenoši ve společnosti početní. Co budete dělat? Zachováte je přes to? To by znamenalo tolik, jako zachovat ty, které nazýváte měšťáky.

ŘEHOŘ: Ve skutečnosti by to byl rozdíl a veliký rozdíl, protože měšťáci nám nyní nejen berou část našich výrobků, ale nám také brání, abychom vyráběli, co chceme a jak chceme. Dokonce nepravím, že by bylo třeba živit lenochy, kdyby se stali příliš početní, aby nám škodili; tím spíše, že zahálka a zvyk žít na útraty jiných, aby jim vnukaly myšlenku, že vládnou! Komunismus je volná shoda: kdo ji nepřijme, nebo kdo ji poruší, přijav ji, nebude na ní mít podílu. —

AMBROŽ: Ale tu bude nová třída vyděděných.

ŘEHOŘ: V žádném případě. Každý má právo na půdu, na výrobní nástroje a na všechny výhody, ze kterých se může člověk radovat za stavu civilizace, k níž lidstvo došlo. Nechce-li kdo přijat komunistického života a povinností, jež předpokládá, je to jeho věc. Zařídí se, jak bude chtít s těmi, kdo se s ním budou chtít společit a bude-li se mu dařit hůře než ostatním, dokáže mu to přednosti komunismu a pobídne ho to, aby se spojil s komunisty.

AMBROŽ: Bude mít tedy každý na vůli nepřijmout komunismu?

ŘEHOŘ: Zajisté a na přírodní bohatství a výrobky nahromaděné minulými generacemi bude mít stejná práva jako komunisté. Co jsem vám pořád nemluvil o volné dohodě, volném komunismu? Jak by se mohlo mluvit o volnosti, kdyby nebylo této možnosti?

AMBROŽ: Nechcete tedy vnucovat své pojmy násilím?

ŘEHOŘ: Jste šílený! Či nás pokládáte za četníky?

AMBROŽ: Tedy dobrá! Nevidím v tom nic zlého. Každému je volno, aby snil, jak rozumí.

ŘEHOŘ: Dejte přece pozor abyste se nemátl, bránit se proti zlodějům a tyranům a dobývat zpět svá práva, neznamená vnucovat násilím své pojmy.

AMBROŽ: Aha! aha! Užíváte tedy násilí, abyste znovu dobyli svých práv, ano!?

ŘEHOŘ: To vám nechci říci, jelikož byste toho mohl užít v některém procesu k obžalobě. Přece vám však řeknu, že až si bude lid vědom svých práv a bude tomu chtít učinit přítrž... budete vydáni v nebezpečí, že budete trochu ztýráni. Vše však záleží na odporu, - ježž budete klást. Ustoupíte-li dobrovolně, odbude se vše mírně; budeteli se však vzpírat! — a jsem přesvědčen, že tak učiníte — tím hůře pro vás! — Dobrou noc!

VIII. Dialog

AMBROŽ: Víte co? Čím více myslím na váš volný komunismus, tím více jsem přesvědčen, že jste originální chlapík. —

ŘEHOR: A proč!?

AMBROŽ: Jelikož pořád mluvíte o práci, o radostech, o dohodě, o dorozumění, nikdy však nepravíte ani slova o sociální autoritě, o vládě. Kdo bude řídit společenský život? Jak bude vláda ustanovena? Kdo ji zvolí? Jakými prostředky bude vládnout, aby vynutila úctu k zákonům a aby trestala ty, kdo je budou přestupovat? Jak bude ustavena moc zákonodárná, výkonná a — soudní?

ŘEHOR: Ale se všemi vašimi mocemi nemáme co dělat! Nechceme vlády! —

AMBROŽ: Vždyť jsem vám povídal, že jste originální! Chápal bych ještě komunismus, o kterém bych připustil, že může poskytovat velkých výhod ve státě — v němž by bylo vše dobře zorganizováno silnou vládou, která by měla moc vnutit všem úctu k zákonům. Ale takto, bez vlády, bez zákonů! To by byla motanice!

ŘEHOR: To jsem předvídal: dříve jste byl proti komunismu, říkáte, že silná ústřední vláda je nezbytná; teď, když slyšíte mluvit o společnosti bez vlády, jste ochoten přijmout komunismus, kdyby v něm byla ozbrojená vláda. Shrňme-li vše, straší vás nejvíce svoboda!

AMBROŽ: Chcete tím říci, že abych se vyhnul jednomu skalisku, vrhám se na jiné. Jisté je, že nemůže existovat společnost bez vlády. Jak chcete, aby šlo vše bez pravidel, bez norem všeho druhu. Kdyby někdo tahal nalevo, jiný napravo, musela by loďka zůstat nehybná, nebo ještě spíše: potopila by se.

ŘEHOR: Neřekl jsem vám však, že nechci ani pravidel, ani norem; řekl jsem vám, že nechci vlády a vládou míním moc, která dělá zákony a všem je vnucuje.

AMBROŽ: Je-li však tato vláda zvolena lidem, představuje jen jeho vůli. Nač si nařkáte!?

ŘEHOR: To je lež! Abstraktní vůle lidu jako rodu je jen metafysickým ideálem. Lid je složen z lidí a lidé mají tisíce rozličných vůlí, měnících se podle různosti povah a okolností; a chtít od nich získat magickou operací volebního osudí všeobecnou vůli, společnou všem je prostě nesmysl! I pro jediného člověka je nemožné, aby řekl druhému: „Vykonej moji vůli ve všech otázkách, které se mohou v daném čase naskytnout“ — jelikož člověk nemůže předvídat, jaká bude jeho vůle, za rozmanitých okolností. Jak by tedy mohl národ pověřit jednotlivce, aby vykonával jeho vůli, když už v okamžiku, kdy dávají mandát, se členové skupiny mezi sebou neshodují? Uvažujte jen okamžik o způsobu, jakým se provádí volby, a všimněte si dobře, že míním způsob, kterým by se odbývaly, kdyby všichni lidé byli vzdělaní a neodvislí a kdyby hlasování bylo dokonale vědomé a volné. Vy například hlasujete pro toho, koho považujete za nejschopnějšího, aby jednal podle vašeho zájmu a aby uplatnil vaše pojmy. Tím už mnoho ustupujete, neboť máte tolik rozmanitých pojmů a zájmů, že nedovedete nalézt člověka, který vždy a ve všem myslí jako vy. Ale bude vám vládnout ten, pro něhož hlasujete? V žádném případě! Především, váš kandidát možná nebude zvolen a tu vaše osobní vůle už nebude mít podílu v tzv. Lidové vůli. Předpokládejme však, že bude zvolen; bude už tím vaší vládou? Ani ve snu ne! Bude jen jedním mezi mnohými a budete skutečně ovládán většinou osob, kterým jste nedal žádného mandátu. A tato většina (jejíž členové obdrželi tolik rozmanitých a protivných mandátů, či lépe, kteří obdrželi všeobecné přenesení moci, bez jakéhokoliv mandátu) tato většina, nemůže si uvědomit všeobecnou vůli, která neexistuje a uspokojit všechny, bude jednat, jak jí se bude líbit — nebo bude jednat tak, jak se bude líbit těm, kdo ji v tom okamžiku budou ovládat. — To je lépe nechat stranou tuto starou myšlenku vlády, která představuje

lidovou vůli. Jsou jistě otázky všeobecného druhu, ve kterých se celý národ v daném okamžiku shoduje. K čemu tu však vlády? Shodují-li se všichni, že je nezbytné něco udělat, ať to učiní sami!

AMBROŽ: Ale konečně jste připustil, že je třeba životních pravidel, norem. Kdo je ustanoví? —

ŘEHOŘ: Sami zúčastnění, kteří se budou muset řídit podle těchto norem.

AMBROŽ: A kdo vynutí úctu k nim?

ŘEHOŘ: Nikdo, jelikož mluvíme o normách svobodně přijatých a volně sledovaných. Nezaměňujte norem, o kterých vám mluvím, a které jsou praktické úmluvy, opírající se o cit solidarity a o péči, již všichni budou jistě věnovat společným zájmům, se zákonem, který je pravidlem, předepsaným jednotlivci a vnučeným násilím všem. Nechceme zákonů, ale svobodné dorozumění. —

AMBROŽ: A nebude-li kdo dbát dorozumění?

ŘEHOŘ: A proč by ho nedbal, vyhovuje-li mu? Koneckonců, kdyby se vyskytla porušení, upozornila by aspoň, že smlouva nevyhovuje všem a že je nutno ji změnit. A všichni by usilovali o lepší uspořádání, jelikož je v zájmu všech, aby nikdo nebyl nespokojen.

AMBROŽ: Vy tedy, jak se zdá, sníte o primitivní společnosti, ve které by si každý udělal sám vše, co potřebuje, ve které by vztahy mezi lidmi byly málo četny, omezeny a elementární. —

ŘEHOŘ: Dokonce ne! Od okamžiku, kdy mnohonásobnost a úplnost vztahů opatří lidem největší mravní i hmotné upokojení, budeme se snažit, abychom udržovali styky tak četné, a tak úplné, jak jen je možné. —

AMBROŽ: Zde však budete muset pověřit funkce, rozdělit povinnosti, jmenovat zástupce, aby upevnili shodu. —

ŘEHOŘ: Zajisté! Ale nemyslete, že to bude znamenat tolik, jako jmenovat vládu. Vláda dělá zákony a vnučuje je, kdežto ve volné společnosti pověření je jen určitým, dočasným úřadem k provedení označených prací a neposkytuje práva na žádnou autoritu ani zvláštní náhradu. A rozhodnutí delegovaných podléhají vždy schválení těch, kdo je pověřili. —

AMBROŽ: Nepředpokládáte však, že se budou všichni stále shodovat. Co budete dělat, naleznou-li se lidé, kterým nebude váš společenský pořádek vyhovovat?

ŘEHOŘ: Ti lidé se zařídí, jak sami uznají za dobré a my se s nimi dorozumíme, abychom si navzájem nedělali nepřijemností.

AMBROŽ: Budou-li vám však chtít druzí škodit?

ŘEHOŘ: Pak se budeme bránit! —

AMBROŽ: Aha! A nepozorujete, že z této potřeby obrany se může zrodit nová vláda?

ŘEHOŘ: Zajisté, že to pozoruji, a právě proto jsem vám vždy říkal, že anarchie bude možnou, až budou vyloučeny největší příčiny sporů; až se shoda stane zájmem všech; až se hodně mezi lidmi rozvine duch solidarity; proto, jsem anarchistou, jsem i komunistou! Kdybyste chtěl dnes zařídit anarchii, nechal nedotčené soukromé vlastnictví a ostatní společenské instituce, které z něho prýští, vypukla by bezprostředně občanská válka tak strašná, že i sebe tyranštější vláda by byla přijata jako dobrodiní. Zničíte-li však se založením anarchie soukromé vlastnictví — nebudou naskytující se příčiny sporů nepřekročitelné a docílí se shody, jelikož bude výhodná pro všechny. — Koneckonců, je jisto, že instituce mají jen takovou cenu, jakou mají lidé, kteří je řídí — a že zvláště anarchie, která je vládou volné shody, nemůže existovat, nepochopí-li lidé dobrodiní solidarity a nebudou-li se chtít dorozumět. — A proto propagujeme! —

IX. Dialog

AMBROŽ: Dovolte, abych se vrátil k vašemu anarchistickému socialismu! Opravdu, nemohu jej spolknout. —

ŘEHOR: Ach! to rád věřím! Když jste strávil život mezi zákoníky a sbírkami římského práva — chránícími právo státu a majitelů, musí se vám zdát, že společnost bez státu a bez majitelů, a ve které už nebude buřičů ani vyhladovělých, které je možné poslat do vězení, je něčím z jiného světa. Nebudete-li však hledět na své postavení, jste-li dost silným, abyste přemohl své zvyky a budete-li uvažovat o věci bez předsudků, pochopíte snadno, připustíte-li, že účelem společnosti je uskutečnit největší blahobyť jejích členů, že anarchistický komunismus je řešením, ke kterému se nutně dojde. Myslíte-li naopak, že společnost existuje, aby obohacovala několik světáků na úkor všech.

AMBROŽ: Ne, ne, připouštím, že společnost se má zajímat o dobro všech, ale proto nemohu ještě přijmout vašeho systému. Hodně se snažím postavit se na vaše stanovisko, protože mám zájem na debatě, a že si chci aspoň učinit jasný pojem o tom, co chcete! Vaše závěry se mi však zdají tolik utopistickými, tolik ...

ŘEHOR: Kde však je ve výkladu, který jsem vám podal, bod, co považujete za temný nebo nepřijatelný?

AMBROŽ: Tu...nevím...celý systém! Nechme stranou otázku práva, o které se nemůžeme dorozumět; předpokládá, že všichni mají, jak tvrdíte, stejné právo, radovat se ze současných bohatství, chápu, že komunismus se zdá být nejjednodušším a možná nejlepším sociálním pořádkem. Naprosto se mi však zdá být nemožnou společnost bez vlády! Stavíte svoji celou budovu na dobré vůli spolčených...

ŘEHOR: Právě. —

AMBROŽ: A v tom vězí váš omyl. Společnost znamená hierarchii, disciplínu, podrobení individua celku. Bez autority není společnost možná!

ŘEHOR: Je to právě naopak. Společnost ve vlastním smyslu slova existuje jen mezi rovnými; a rovní se mezi sebou dorozumívají, považují-li to za vhodné a výhodné, nikdy si však nepodrobují jedni druhých. Vaše poměry hierarchie a podrobení, které se vám zdají být podstatou společnosti, jsou poměry otroka k pánu; a připustíte - doufám, že otroctví dokonce není spolčení se s pánem, tak jako se domácí zvíře nespolečuje s pánem, kterému náleží. —

AMBROŽ: Považujete však opravdu za možnou společnost, ve které každý dělá, co chce? —

ŘEHOR: S podmínkou dobře chápanou — že lidé chtějí žít ve společnosti a že se následkem toho uzpůsobují nezbytností sociálního života. —

AMBROŽ: Jestli však nechtějí?

ŘEHOR: Pak by nebyla společnost možná. Jelikož však člověk, aspoň moderní člověk může nalézt ukojení svých hmotných a mravních potřeb jen ve společnosti, bylo by podivné, abychom předpokládali, že se chce zřít něčeho, co je pro něho podmínkou života a blahobytu. — Když lidé debatují abstraktně, shodnou se snadno. Má-li se však vykonat něco, co je nezbytné provést v zájmu všech? Ač nikdo nemá prostředků, aby vnucoval ostatním svoji vůli, aby je nutil jednat, jak chce, mizí ihned umíněnost, a vrtochy sebelásky, lidé se stávají smířlivými a věc se uskuteční k největší spokojenosti všech. — Je to pochopitelné, nic lidského není možné bez vůle lidí. Celý problém spočívá pro nás v tom, abychom tuto vůli změnili, abychom lidem vyložili, že budou-li bojovat jedni proti druhým, budou-li se nenávidět a vzájemně vykořisťovat — ztratí tím vše, abychom je přesvědčili, aby chtěli sociální organizaci, založenou na vzájemné podpoře a solidaritě. —

AMBROŽ: Tož abyste založili svůj anarchistický komunismus, museli byste čekat, až by byli všichni přesvědčení, až by jej všichni chtěli ustavit. —

ŘEHOR: Ach, ne! Čekali bychom marně! Vůle je z velké části určována okolním prostředím a je pravděpodobné, že, pokud budou trvat dnešní podmínky, bude velká většina lidí ustavičně věřit, že společnost nemůže být jinak organizována, než jak je...

AMBROŽ: Však, nuže?

ŘEHOR: Nuže, založíme sami mezi sebou komunismus a anarchii — až nás k tomu bude dost velký počet, přesvědčení, že až ostatní uvidí, že se nám dobře daří, nebudou váhat, aby nás následovali. Nebo nebudeme-li moci uskutečnit komunismus a anarchie, budeme pracovat, abychom změnili společenské podmínky tak, aby určovaly vůle ve smyslu, jakým chceme. Chápete: Jedná se o vzájemné působení prostředí na vůli a vůle na prostředí. Děláme a budeme dělat, co můžeme, aby se směřovalo k našemu ideálu. Dobře musíte pochopit, že nechceme znásilňovat něčí vůli, také však nechceme, aby někdo znásilňoval naši vůli nebo vůli veřejnosti! Bouříme se proti menšině, která násilím vykořisťuje a utiskuje lid. Až jednou bude pro nás a pro všechny získána svoboda a prostředky, abychom zůstali volni, totiž abychom užívali půdy a výrobních nástrojů, budeme počítat, abychom dobyli svým idejím vítězství, jen na sílu slova a příkladu.

AMBROŽ: To je velmi dobře. Myslíte, že tak dojdete k společnosti, která se bude prostě řídit shodnou vůlí svých členů? To je případ, o kterém lze říci, že nemá v minulosti sobě podobných.

ŘEHOR: Ne tak, jak si představujete. Ve skutečnosti tomu tak bylo vždy, uvážíme-li, že přemožení, zotročení, soumaří a jatečný dobytek lidské společnosti se vlastně nezúčastňoval. V despotických státech, kde jsou všichni obyvatelé považováni za stádo ve službách jediného člověka, nemá nikdo vůle, mimo panovníka a těch, které panovník potřebuje, aby udržel masu v otroctví. Ale tou měrou, jakou se ostatní obrozují a vstupují do vládnoucí třídy, do vlastních společností, buď přímou účastí na vládě, buď držetím bohatství, společnost se stále organizuje tak, aby vyhověla vůli všech vládnoucích. Celý zákonodárný a výkonný stroj, celá vláda se svými zákony, vojáky, policisty, soudci atd. Slouží jen k úpravě a zabezpečení vykořisťování národa, jinak by zaměstnavatelé uznali za prostší a hospodárnější, shodnout se mezi sebou a obejít se bez státu. Sami měšťáci to uznávají... když na okamžik zapomenou, že by jim lid bez vojáků a četníků pokazil svátky. Zrušte třídní rozdělení, způsobte, aby nebylo otroků, které je potřeba udržet na uzdě a okamžitě stát nebude mít důvodů k existenci. Koneckonců i dnes se uplatňuje podstatná část života, — jak ve vládnoucí třídě, tak i v zotročené, samovolnou shodou mezi jednotlivci, často nevědomou, zvykem, stanoviskem cti, úctou k danému slovu, bázní před veřejným míněním, city cti, lásky a náklonosti, pravidly zdvořilosti — bez jakékoli intervence zákona a vlády. Zákon a vláda se stávají nutnými, jen když se jedná o poměr mezi vládnoucími a zotročenými. Mezi rovnými se každý stydí povolávat četníka a uchylovat se k soudci.

AMBROŽ: Nepřehánějte. Stát přece vykonává věci užitečné všem: dává vzdělání, bdí nad veřejným zdravotnictvím, brání životy občanů, organizuje veřejné služby... Neřeknete, že jsou to věci zbytečné a škodlivé.

ŘEHOR: Nelhal by možná, kdo by řekl, poukázáním na způsob, jakým stát tyto obyčejně vykonává. Je jisté, že tyto práce skutečně vykonává vlastně jen dělník a stát povyšuje se na jejich upravitel, proměňuje je jen v nástroje k ovládnutí a zvláště je obrací ve prospěch vládnoucích a majetných. Vzdělání se šíří, jeli v lidu po něm touha a jsou-li učitelé schopni vzdělávat, veřejné zdraví kvete, když obecnost zná hygienická pravidla, oceňuje je a může-li jich užívat a jsou-li lékaři schopní, aby lidem dobře radili, život občanů bude bezpečný, až si lidé navyknou považovat lidský život a svobodu za posvátné... až nebude ani soudců ani strážníků, aby předcházeli příkladem surovosti, veřejné služby se zorganizují, až se pocítí potřeba. Stát ničeho netvoří: v nejlepší z hypotéz je jen nadbytečným kolečkem, neužitečným mrháním sil, a kdyby byl jen neužitečným!

AMBROŽ: Dost! Myslím, že jste mi toho řekl již dost, budu o tom přemýšlet. Prál bych si, abyste mi teď řekl, co myslíte o rodině, emancipaci žen, o právu otce na děti, o zločinech a trestech. Konečně bych si přál, abyste mi mluvil o všech otázkách, spojených s otázkou sociální, prostě, abych si učinil

úplný pojem o tom socialismu nebo komunismu, jak tomu říkáte. A pak bych si přál, abyste mi také něco řekl o praktických prostředcích, kterými chcete toho, po čem toužíte. Chcete!?

ŘEHOR: Ale rád! Budeme pomalu mluvit o všem, teď však musím odejít. Na shledanou!

X. Dialog

AMBROŽ: Tak mi něco povězte o rodině. Jak chcete učinit vše společným, budete mít také společné ženy a zařídíte tedy obrovský harém, ne?

ŘEHOŘ: Poslyšte, chcete-li se mnou rozmlouvat, nemluvte pitomosti a nedělejte narážek tak hrubého zrna. Otázka, o které jednáme, je příliš vážná, abychom o ní sprostě vtipkoval.

AMBROŽ: Mluvím však vážně: co uděláte se ženami?

ŘEHOŘ: Tím hůře pro vás, jelikož je opravdu podivné, že nechápete nesmyslu toho, co jste řekl. Učinit ženy společnými! A proč neřeknete, že chceme muže učinit společnými? Jen tohle může vysvětlit vaše pojmy: považujete ženy za nižší bytosti, stvořené a poslané na svět, aby sloužily muži, pánu, za domácí zvíře, za nástroj rozkoše, proto o nich mluvíte jako o věci a považujete za nezbytné určit jim osud, který se určuje věcem, Ale my, kdo považujeme ženu za bytost nám rovnou, která má požívat všech práv a existenčních prostředků, které mají nebo mají mít muži, považujeme otázku: „Co uděláte s ženami?“ za prostou smyslu! Ptejte se raději: co budou dělat ženy? — A odpovím vám, že budou dělat, co budou chtít a je to jisté, jelikož potřebují stejným právem jako muži žít ve společnosti, že se shodnou se svými bližními, muži i ženami, tak aby ony i všichni těžili z této shody největší blahobyti.

AMBROŽ: Chápu: považujete ženu za rovnou muži. Přece však mnoho učenců po prozkoumání anatomické stavby a fyziologických úkonů ženského organismu tvrdí, že žena je přirozeně nižší než muž.

ŘEHOŘ: Známe to. Má-li se co podepřít, naleznete vždy učence, ochotného to učinit. Někteří učenci připouští podřízenost ženy, tak jako ostatní tvrdí naopak, že její schopnosti a způsobilost k vývoji se vyrovnají schopnostem muže a že, jsou-li dnes ženy méně inteligentnější než muži, závisí to na výchově, které se jim dostává a na prostředí, v jakém žijí. A hledáte-li dlouho, naleznete rovněž učence, nebo aspoň ženy-učence, prohlašující muže za nižší bytost, určenou, aby ulehčila ženě hmotné práce, tak aby se mohla věnovat svému pohlavnímu povolání. Vím, že byla tato teze podporována v Americe. — Nezáleží však na tom. Nejedná se zde o rozřešení vědecké otázky, ale o uskutečnění lidské touhy, ideálu. Dejte ženě všechny prostředky a úplnou svobodu, aby se vyvíjela: vyplyne z toho jen, co bude moci vyplynout. Skutky dokáží, je-li žena více nebo méně inteligentní než muž, nebo jsou-li muž i žena stejně inteligentní. Věda ostatně získá zkušenosti, jelikož bude mít pozitivní fakta, aby na nich budovala své závěry.

AMBROŽ: Neberete tedy v úvahu přirozené schopnosti individua?

ŘEHOŘ: Ne ve smyslu, že musí tvořit práva! V přírodě nenaleznete dvou stejných individuí; my se však pro všechny dovoláváme sociální rovnosti, totiž stejných prostředků, a stejných podmínek: — a věříme, že tato rovnost odpovídá nejen citu pro spravedlnost a bratrství, který se v lidstvu vyvinul, ale že je i skutečnou výhodou pro všechny, slabé i silné. I mezi muži jsou někteří inteligentnější, jiní méně, nepřipouští se však proto, aby jedni měli více práv nežli ostatní. Někteří tvrdí, že plavovlasí jsou nadanější, než snědí nebo naopak; že rasy s prodlouženou lebkou jsou vyšší než rasy s lebkou širokou, nebo naopak, a otázka, má-li vědecký podklad, je jistě pro vědu zajímavá; za nynějšího stavu citů a lidských ideálů by však bylo nesmyslné, tvrdit, že plavovlasí a dlouholebí mají vládnout snědým a krátkolebým, nebo naopak. Nezdá se vám? —

AMBROŽ: Dobrá! Vraťme se však k otázce rodiny. Chcete ji zničit nebo organisovat na jiném základu?

ŘEHOŘ: Podívejte, v rodině je potřeba uvažovat o hospodářských poměrech, pohlavních a poměrech rodičů k dětem. Co se týče hospodářské instituce, je zjevné, že rodina přestane mít důvodů k existenci

a také skutečně zmizí, jakmile bude zrušeno soukromé vlastnictví a následovně i dědičnost. V tomto smyslu je ostatně už rodina odstraněna pro velikou část obyvatelstva, skládající se z proletářů.

AMBROŽ: A co se týče pohlavních vztahů? Chcete volnou lásku, tu...

ŘEHOR: Tož, vy myslíte, že láska může být otrocká!? — Naleznete nucené spolubydlení, lásku, předstíranou z donucení, prospěchu, nebo společenské slušnosti; budou také muži i ženy, respektující manželské svazky, z náboženského nebo mravního přesvědčení; ale opravdová láska může existovat, pojímá se jen a jen jako dokonale volná. —

AMBROŽ: Ovšem, kdyby však každý následoval vrtochů, které mu vnuká bůžek lásky, nebylo by mravnosti, svět by se stal nevěstincem!

ŘEHOR: Ze stanoviska mravnosti můžete opravdu vychvalovat své instituce! Cizoložství, lži všech druhů, manželé, kteří zabíjí manželky, své ženy, nenávisti dlouho otravující skrývané, své muže, vraždy dětí, děti rostoucí uprostřed skandálů a rodinných svárů ... Je to snad mravnost, kterou považujete za ohroženu svobodou lásky? Dnes je vskutku svět nevěstincem, jelikož ženy jsou často nuceny prodávat se pro živobytí, protože manželství, uzavírané často z pouhého peněžního zájmu je po celé své trvání svazkem, do kterého láska naprosto nevstupuje, nebo jen jako cosi vedlejšího. Zabezpečte všem prostředky, aby žili způsobem vhodným a neodvislým, dejte ženě úplnou svobodu, aby vládla svojí osobou, zničte náboženské a ostatní předsudky, které nutí muže i ženy k všem druhům konvencí — plynoucím z otroctví a utvrzující je — a pohlavní spojení budou uzavírána z lásky, budou trvat tak dlouho, jako láska a způsobí jen blaženost individua a dobro rodu.

AMBROŽ: Ale konečně, jste stoupencem trvalých nebo dočasných svazků? Chcete oddělené páry, nebo mnohonásobnost a rozmanitost pohlavních styků, nebo i úplné míšení.

ŘEHOR: My chceme svobodu. Až dosud trpěla pohlavní spojení tolik surovým nátlakem hospodářských nezbytností, — náboženských předsudků a zákonných předpisů, že není možné vyvodit, jaký bude způsob pohlavních vztahů, který bude nejlépe odpovídat tělesnému a mravnímu dobru individua a druhu. Je jisté, že až se poměry mezi muži a ženami zbaví podmínek, které je dnes činí strojenými a nucenými, povstane pohlavní hygiena a morálka, které bude respektována ne jako zákonná, ale z přesvědčení, opírající se o zkušenost, a protože vyhoví dobru individua i — druhu. To však může být jen ovocem svobody.

AMBROŽ: A děti?

ŘEHOR: Pochopíte zajisté, že až bude připuštěn společný majetek a až se princip společenské solidarity opře o pevné základy mravní i hmotné, bude náležet vydržování dítěte obci a jeho výchova bude péčí a zájmem všech. — Je pravděpodobné, že všechny ženy a všichni muži budou milovat všechny děti; a mají-li rodiče pro své děti zvláštní náklonnost — myslím, že jistě — budou se jen radovat, věduce, že budoucnost jejich dětí je jista, a že požívají pro vydržování a výchovu podpory celé společnosti. —

AMBROŽ: Ale právo rodičů na jejich děti — to snad aspoň respektujete!?

ŘEHOR: Právo na děti se zrodilo z povinnosti. Kdo je nejvíce miluje, a nejvíce se s nimi obírá, má na ně právo, totiž právo vést je a pečovat o ně: protože rodiče obvykle milují vlastní dítky více než ostatní, bude jim také především příslušet právo, aby jim opatřovali jejich potřeby. Dokonce se není bát v tomto ohledu nenávisti, — neboť miluje-li některý zvrhlý otec málo své děti a nestará se o ně, bude spokojen, že se jimi zabývají jiní a že ho jich zbaví. Rozumíteli však právem otce na dítky, právo týrat je, kazit je a vykořisťovat, popírám rozhodným způsobem toto právo a myslím, že žádná společnost, hodná toho jména, ho neuzná a nestrpí.

AMBROŽ: Nemyslíte však, že tento způsob svěřování zodpovědnosti a vydržování dítěte společností by vyvolal takové rozmnožení obyvatelstva, že by se nedostávalo živobytí? A nechcete slyšet mluvit o malthusianismu, který nazýváte nesmyslem.

ŘEHOR: Řekl jsem vám jindy, že je nesmysl tvrdit, že nynější bída závisí na přílišném obyvatelstvu a chtít ji léčit malthusianskými prostředky. Uznávám však velmi rád vážnost otázky populace a připouštím, že v budoucnosti, až všechny děti, které se zrodí, budou mít zabezpečenu výživu, by se mohla obnovit bída skutečně přílišným vzrůstem obyvatelstva. Obrození a vzdělání lidé budou přemýšlet, až to uznají za nutné, jak by omezili přílišné rozmnožování druhu, a připomínám, že na to budou myslet vážně

teprve, až bude odstraněno uchvacování, privilegia, překážky, kladené výrobě hltavostí majitelů; jedině až budou odstraněny všechny sociální příčiny bídy, bude se všem zdát prostou a zřejmou nezbytnost uzpůsobit přiměřeně počet živoucích možností výroby a zužitkovatelné půdy.

AMBROŽ: Nebudou-li však lidé chtít na to myslet?

ŘEHOR: Tož tím hůře pro ně. Nechcete chápat: není žádné božské nebo přírodní prozřetelnosti, která se zajímá o dobro lidí. Lidé se sami musí starat o své dobro, činíce, co považují za užitečné a nezbytné, aby dosáhli cíle. Pořád říkáte: nebudou-li, ale chtít? V tom případě ničeho nedosáhnou a zůstanou pořád kořistí slepých sil, které je obklopují. Takto dnes: lidé neví co dělat, aby se stali volní, a vědí-li to, nechtějí dělat, co je nezbytné. Proto zůstávají otroky. Ale doufáme, že to dovedou a že budou chtít rychleji, než si myslíte. A pak se osvobodí!

Errico Malatesta
V kavárně
Rozhovory o anarchistickém socialismu
březen 2023

Historický spolek Zádruha, z.s., edice teorie, 1. vydání
Redigoval: Martin Hodek; Ilustrace obálky: Jiří Wolf; Překlad: Ladislav Knotek

anarchistickaknihovna.org